

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

Kulturhistorisk Tidskrift

utgiven av

Fil. Dr Sigurd Erixon

1928

Häfte 3

Stockholm

I N N E H Å L L

<i>Sigrid Leijonhufvud</i> : En släktklenod	83
<i>Philibert Humbla</i> : Om tatuering i våra dagars Sverige .	95
<i>Nils Dencker</i> : Sockenboöknamnen i Södermanlands län .	117
<i>Gösta Malmborg</i> : Ett bidrag till klingsmeden Johan Bertram d. y:s biografi	127
<i>Litteratur</i> : Festschrift för Marie Andree-Eysn, av <i>N.E.H.</i> ; Romdahl, A. L. och Dahlgren, S.: Skara Domkyrkas byggnadshistoria, av <i>S. Dg</i> ; Karsten, T. E.: Die Germanen, av <i>G. B.</i> ; Béaloideas, av <i>G. B.</i> ; Hillgren, Bror: Från Delsbo, av <i>G. B.</i> ; Bondeson, Bonde: Onsjö härads milstolpar, av <i>G. B.</i>	137
<i>Insända skrifter</i>	142

---

*Författarna äro ensamma ansvariga för
sina uppsatser innehåll.*

EN SLÄKTKLENOD.

Av

SIGRID LEIJONHUFVUD.

ADOLPH Sweriges KUNG och FAR
Den GUD hägna will!!!
Juledag ur Kannan har
Druckit Ägarn till.
Höga Förebilder!
Wärdigt Minnesmål!
Drickom En Så Milder
Nådig Herres Skål
Hvem Som dricka tål!!!

Denna sjuttonhundredatalssirliga minnesvers, som står inristad på silverlocket till en ålderdomlig dryckeskanna av serpentin — en så kallad stänka — har till upphovsman den vittre hovkavaljeren Axel Gabriel Leijonhufvud. Liksom sina lysande bröder i Apollo Creutz och Gyllenberg hade han gjort sin entré vid hovet under de mest brydsamma och tålmodsprövande förhållanden. Det var år 1756, då de allsmäktiga ständerna efter hovpartiets misslyckade revolutionsförsök tagit hand om den unge kronprinsens och hans bröders uppfostran och utan hänsyn till kungaparets önskningar tillsatt ny guvernör och nya uppvaktande kavaljerer. Liksom Creutz och Gyllenberg hade han också i den otvungna samvaron i fru Nordenflychts intima krets, där djupsinniga resonemang och glada infall föll sig lika naturliga, funnit en oförliknelig kompensation för hovlevnadens förtretligheter och drottningens isande högdragenhet.

Under årens lopp hade ju den första misstämningen lagt sig och kavaljererna gjort sig inte blott tolererade utan även uppskattade vid hovet. Men ännu 1761 talar Axel Gabriel Leijonhufvud om sin förestående uppvaktning under årets sista månader som om ett sla-

Fig. 1. Kannan i profil. Foto Nord. Mus.

veri — »une servitude de trois mois».¹ Han motsåg inte julfirandet med de kungliga på Ulriksdal med några gladare förväntningar.

Just denna jul var det emellertid som den i minnesversen hugfästa tilldragelsen måste ha inträffat.² I en inskription runtom insidan av dryckeskannans lock förtäljer nämligen Axel Gabriel om släktklenoden att den blivit »Skiänkt till Jul Klapp År 1761 af Min

¹ Brev till Fredrik Sparre, också han kavaljer hos kronprinsen, Tuna ²⁰/₁₀ 1761 (Börstorps arkiv).

² A. G. Leijonhufvud kvarstod visserligen som kavaljer hos kronprinsen till 1763, men sedan ständerna våren 1762 förklarar dennes uppfostran avslutad, var tjänstgöringen icke längre densamma. (Malmström, Sveriges politiska historia ... D. 5, s. 190.)

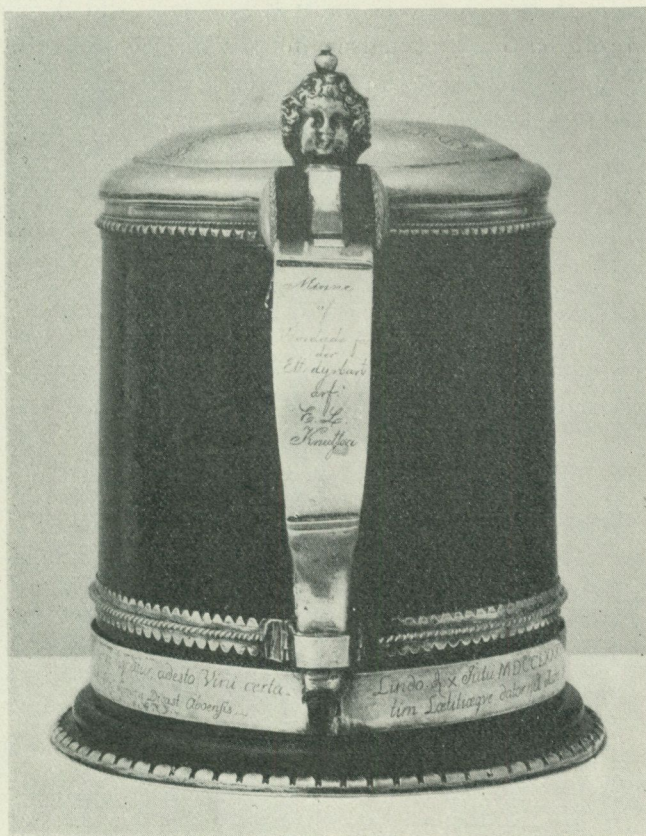

Fig. 2. Kannan från handtaget. Foto Nord. Mus.

Dygdiga Frumor Grewinnan Elsa B. Oxenstierna». Kannan invigdes således i hans ägo, då Adolf Fredrik på juldagen i nåder förde den till sina läppar och drack honom till i skummande julöl eller kanske snarare i renskt vin, kungens favoritdryck.

Då Axel Gabriels mor, änka sedan aderton år och troligen vid denna tid bosatt i Stockholm, översände kannan till honom, var den åtföljd av några av hans bror Knut författade verser,¹ av ett visst

¹ Axel Gabriel har senare försett dem med följande överskrift: »Envoi af min K. Bror Knut, när jag år 1761 på Ulriksdal feek af min Hulda Sälla Mor till Julklapp den Svarta Serpentinskannan med Silfverläck, som jag sedan förärade åt samma älskade Broder, på Lindö Canuti Dag 1782». (Släktarkiv depon. hos K. K:son Leijonhufvud i Strängnäs.)

intresse som vittnesbörd om en tydligen ännu vid denna tid fortlevande tradition om betydelsen för »våra fäder» av att samma dryckeskanna gick laget runt från gäst till gäst. Han avslutar nämligen julklappsversen på följande sätt:

Då när man detta kiäril hade,
 Man warse blef om Agget lade
 Förgift uti en såckrad drick.
 Nu sen vår werld fått annat skick . . .
 Man skiäncker gift i tal, i sång, i skålar.
 Nu är det mera konst at ackta sig för gift.

Axel Gabriel påminner tjugo år senare om denna »envoi» som åtföljde kannan:

När jag henne först fick tömma,
 Och hon ur sin tysta gömma
 Första gång till Hofvet for.

och önskar att han själv på ett lika vittert sätt nu kunde »förpassa» den till sin bror.

Ach! Hur skulle ej dess värde,
 Som då Kung och Drottning lärde,
 Nu af mig nytt värde få?¹

utbrister han, men beklagar på samma gång att hans skaldeåder numera sinat.

Kannan har från Far till Son
 Hunnit Séclers tal;
 Men Sin Största heders mon
 Fått på Ulriksdal.
 Af en Ädel Moder
 Har jag henne fått
 Hon war Huld och goder:
 Önskom henne godt
 Uti rågat mått!!

Så lyder fortsättningen av Axel Gabriels minnesvers, graverad på insidan av dryckeskannans lock (fig. 3) och tydligen liksom första strofen avsedd att sjungas som bordsvisa. Enligt traditionen på hans tid skulle således klenoden redan då gått i arv i sekler, det vill väl säga åtminstone i fyra släktled. Utgår man från ett sådant anta-

¹ Original i nyss citerade arkiv. Överskrift »D. 21 Majj 1782».

Fig. 3. Insidan av kannans lock. Foto tillhörigt C. Leijonhufvud.

gande, skulle den ha varit tillverkad ganska tidigt på sextonhundratalet.

Som av här meddelade fotografier (fig. 1 o. 2) framgår, är den från sett foten nästan cylindriska kannan av mörk serpentin, silverinfattad kring mynning och fot och försedd med ett i två låga avsatser kupat silverlock, som öppnas medelst tryck på den därtill hörande maskeronen. Det djärvt svängda handtaget med dess drak-huvudliknande avslutning är av serpentin med silverbeslag och fasthållles dels inifrån medelst två silverhövdade skruvar,¹ dels upptill och nedtill medelst kring kannan löpande band av silver, ornerade med smala repstavar och uddar. Locket har på falsen en stämpel

¹ Den nedre av dessa har tyvärr numera bortfallit.

Fig. 4. Stämpeln å lockets fals.

som ej återfinnes hos Upmark¹ och tyvärr ej kunnat tydas (fig. 4). Kannan mäter i höjd från fot till mynning 185 mm., fotens diameter är 188 mm., mynningens 141 och lockets vid falsen 128.

Det släta silverbandet strax ovan foten, som har en omkrets av 485 mm., har tydligen tillkommit för att bereda plats för inskriptionen av 1782, varom mera här nedan. Sammanfogningen nedanför handtaget vittnar om att man här har att göra med en senare tillsats. Att det lågt kupiga locket i två avsatser däremot kan vara det ursprungliga och i så fall ej behöver tala emot en tidig datering, torde framgå av jämförelse med en dansk silverkanna i Statens historiska museum som troligen är förfärdigad 1615 (inv. 7145: 1).

Om kannans antagliga ålder har föreståndaren för Livrustkammaren baron R. Cederström, som såg den, då den i november 1927 fotograferades i Nordiska Museet, haft vänligheten uttala sig. Han anser att den kan dateras till 1630-talet. Detta uttalande bekräftar sannolikheten av den datering som undertecknad trots sig kunna komma till vid jämförelse med en reproduktion av en kanna av samma typ, även den av serpentin med silvermontering, tillhörande ett Londonmuseum (fig. 5).

Denna engelska kanna är elegantare i form och ojämförligt rikare ornerad än Leijonhufvudkannan såväl å det höga och kupiga i en rikt utbildad knopp uppstigande locket som å de båda handtaget fasthållande banden, av vilka f. ö. det övre är mycket bredare, helt omfattande handtagsfästet. Ännu en olikhet ligger i att hela handtaget tyckes vara av silver. Men anordningen av beslagen är ganska nära överensstämmande å båda kannorna, om man från ser det senare tillsatta inskriftsbandet å Leijonhufvudkannan. Maskeronen vid lockets gångjärn är ett annat gemensamt drag. Och därtill kommer att ornamentsmotivet med rundade uddar och däremellan uppstickande små spetsiga flikar, som uppåt avslutar fotbeslaget, är nästan identiskt lika å båda kannorna. Den engelska kannan har ett tillverkarmärke som hänvisar på tiden omkring 1623. (Victoria and

¹ G. Upmark, Guld- och silfversmeder i Sverige 1520—1850, Sthlm 1925.

Fig. 5. Engelsk kanna från omkring 1623 (Vict. and Alb. Mus. review of the principal acquisitions. 1912. Pl. 12.)

Albert museum. Review of the principal acquisitions, 1912, pl. 12 o. s. 39.)

Ger således Leijonhufvudkannans yttre habitus fog för att datera den till 1630-talet, så bestyrkes därigenom den av Axel Gabriel meddelade uppgiften här ovan. Det är då ganska sannolikt att dess förste ägare varit inskriftsförfattarens farfars farfar, landshövdingen Gustaf Eriksson till Ekeberg, sonson till drottning Margaretas bror, död 1658 vid 61 års ålder. Efter honom skulle kannan ha ärvts av hans äldste son Erik med tillnamnet den starke, på sin tid en av de levnadslustiga kavaljererna vid drottning Kristinas lysande hov

Hans son återigen, den ende som nådde vuxen ålder, var landshövdingen Axel Gabriel, herre till Ådö, inskriftsförfattarens farfar.

För nu angivna ägarelängd genom tre släktled tala ju endast sannolikhetsskäl. Men av inskriftsförfattarens utsago att kannan gått från far till son, sammanställd med det faktum att han fått den av sin mor, som enligt den bevarade bouppteckningen av 1743 efter mannen¹ under sin livstid skulle sitta i orubbat bo, torde det vara tydligt att den tillhört hans far. Fadern var den tappre överstelöjtnanten vid Dalregementet Carl Leonhard, invalid efter slaget vid Gadebusch, den yngre av de två söner som överlevde Ädöherren. Det egendomliga är dock att bouppteckningen, vars uppgifter i a. äro ganska noggranna, varken under rubriken »silfwer» eller under rubriken »stenkiärill» upptager något föremål som kan bestämt identifieras med ifrågavarande kannan. Efter »1 stort kylfat af serpentin» nämnes visserligen »1 st. d:o bägare med lock», men så knapphändigt kunde väl knappast den silverbeslagna dryckeskannan, avfärdas, i synnerhet som denna bägare är upptagen till ett pris av blott 12 öre. Bland silver upptages »1 stor zirförgylt stopbägare med lock och trenne fötter», samt ännu en dito, men den beskrivningen passar ej in. Den torde gälla det senare sextonhundralets typ av dryckeskannor. Förmodligen har den gamla klenoden av redan föräldrad typ ej varit i bruk på Carl Leonhards tid utan stått undanlåst och kanske blivit bortglömd vid bouppteckningen. Sonen talar ju i sina ovan anförda verser av 1782 om att han tömde kannan första gången, då den »ur sin tysta gömma» skickades till honom på Ulriksdal julen 1761.

Dryckeskannans öden efter denna tid äro tack vare de inskriptioner som därå graverats lätta att följa.

Axel Gabriels enda son dog i späd ålder och hör således ej till ägarlängden. Själv drabbades han även av andra sorger. Hans maka i tredje giftet överlevde honom visserligen, men till följd av hennes nervösa sjuklighet och hans ekonomiska svårigheter² levde de efter flyttningen från Åbo, där han varit president i hovrätten,

¹ Riksarkivet.

² Brev från A. G. Leijonhufvud t. Fredrik Sparre 28/1 1782 (Börstorps arkiv).

skilda. Emellertid fann han på gamla dagar ett hem hos sin yngre bror Knut Henrik på hans gård Lindö vid Bråviken nära Norrköping. Gemensamma intressen, särskilt i fråga om vitterhet och musik, förenade de båda bröderna, och det blev för den äldre en naturlig sak att låta den släktklenod, som han själv satte så stort värde på, övergå till den av uppväxande söner omgivne brodern.

För det högtidliga överlämnandet valde han en dag som av den lyckliga Lindöfamiljen firades som dubbel högtidsdag, den 10 juli. Dagen var sedan gammalt årets andra Knutsdag — kungahelgonet Knuts, medan Knut Lavards dag inföll tjugondedag jul¹, således familjefaderns namnsdag, och hade dessutom fått ökad betydelse genom att vara hans hustrus, grevinnan Karin Sperlings födelsedag. Det var till minne av den dagen år 1782 som det redan omtalade nya silverbeslaget å kannan kom till, försett med en inskrift, vari Axel Gabriel förevigat dess övergång i broderns ägo genom följande i två rader runtom anordnade ståtligt klingande latinska disticha:

Lindö d. X Julii MDCCLXXXII

Canthare Pervetus, et Bromio Sacer atque Lyaeo
 Limina Canuti dexter adito Mei!
 Cuique Sua dum Te mensa dignatur adesto
 Vini certa-² tim Laetitiaeque dator.
 A Matre donatum Fratri Frater hunc dicat: Ille
 Natis, majorum more det! Hique Suis!

Axel Gabriel Leijonhufvud. Praes: Summi Dicast:³ Aboensis.

Eller i fri översättning:

Äldriga dryckeskärl, som åt mjödet och vinet är helgat,
 Gå nu i gård till min Knut, närma dig honom med hast!
 Om på sitt bord han dig värdigas se, förbliv då hos honom.
 Skänk det fragande vin, skänk ock gamman och fröjd!
 Moderns gåva en bror till sin broder nu viger. Hans söner
 Ärve som fäderna ärvt, lämne till söner i arv!

¹ Se R. Geete, Fornsvensk bibliografi, suppl., s. 308, 301.

² Här slutar inskriftens övre rad. Dateringens liksom varje versrads avslutning markeras i ristningen med ett tvärstreck (jfr fig. 1 o. 2).

³ Dicasterium = domstol (Du Cange).

Den nye ägaren har på ena silverskållan till lockets gångjärns-kolv låtit inrista sitt märke: »K. L. Carlson»¹. Motsvarande silverskålla, vid vilken skruven är fastlödd, bär inskriften »C. L. Knutson», ett ägaremerke som tydligen avser Knuts äldste son Carl, v. president i Göta hovrätt, och därmed betecknar första uppfyllelsen av den framtidsförhoppning som farbrodern formulerat. Carl dog emellertid 1843 i mars utan att efterlämna några barn, och en senare ristning å handtagets silverbeslag: »Minne af Wördade fäder, Ett dyrbart arf. E. L. Knutson», vittnar om att kannan övergått till hans bror Erik, den nuvarande ägarens farfar.

Överstelöjtnanten Erik Knutson Leijonhufvud bodde vid den tiden på sin gård Manhem ej långt från Norrköping. Den guldsmed som fick i uppdrag att anbringa den nya inskriften har tydligen ej kunnat motstå lusten att skämta lite med de ståtliga inskriptionerna och till omväxling smuggla in några namn av mindre aristokratisk klang. På insidan av den vid gångjärnsskruven fastlödda silverskållan står nämligen i grund ristning i två varv med tillägg ovanför åt skruven till följande lilla notis: »D ⁵/₉ 1843 drucko ur denna kannan Guldsmed C. Holm i Norrköping och² och Bokhållar Nilson på Rotenberg». Fortsättningen å insidan av den motsvarande silverskållan å ömse sidor om dess tvärså lyder: »samt O. Hagberg hos Handlanden Åderman Norrköping». På tvärsåen som bildar fäste för skruven står dessutom i otympligare ristning »O. H.».

Guldsmedsmästaren Carl Holm var verksam i Norrköping från 1841 till efter mitten av århundradet³. Handlanden i samma stad Mauritz Åderman var född 1818 och dog 1875⁴. Rotenberg är en gård vid Bråviken i Ö. Stenby sn.

Inskriptionerna av 1843 äro hittills de senaste. Kannan ärvdes emellertid 1848 av Erik Knutsons äldste son, en framstående artilleriofficer som bar hans namn, och övergick efter hans år 1873 timade död till hans ende son Gustaf. Denne dog barnlös vid unga

¹ Genom förbiseende vid fastskruvandet har denna inskrift i fotografien kommit att återges upp- och nedvänd.

² Med följande »och» börjar det ovannämnda tillägget.

³ Upmark, a. a., s. 586.

⁴ E. Ringborg, Till Norrköpingskrönikan. IV, s. 272.

år som kapten vid Svea artilleriregemente. Erik Knutson hade emellertid ännu en son, Axel Ersson, överste vid Södermanlands regemente, och det är hans äldste son, statskommissarien friherre Carl A:son Leijonhufvud, som nu, under förutsättning att landshövdingen Gustaf Erikson verkligen var förste ägaren, representerar åttonde släktledet i den gamla dryckeskannans ägarelängd.

Seden att låta kannan gå laget runt från gäst till gäst är numera som så många andra gamla seder endast julbordet förbehållen. Men den gamla klenoden är i sitt närvarande tillstånd för skröplig och ömtålig att ens då kunna tjänstgöra. Dess funktioner ha hos den nuvarande ägaren övergått till en silverkanna av mindre dimensioner och av senare sextonhundratalstyp, enligt stämpeln tillverkad av Stockholmsmästaren Johan Schick tydligen före 1689 emedan stämpeln saknar årsbokstav¹. Även denna kanna har ett minne av kunglig älskvärdhet fäst vid sig; den är nämligen faddergåva till ägaren från drottning Louise, Karl XV:s gemål.

ZUSAMMENFASSUNG.

SIGRID LEIJONHUFVUD: *Ein Familienkleinod.*

Freiherr Carl A:son Leijonhufvud, Stockholm, besitzt einen Trinkkrug aus Serpentin mit Deckel und Beschlägen aus Silber (Fig. 1—3), versehen mit verschiedenen Inschriften. Die früheste derselben bezieht sich auf das Jahr 1761 und gibt an, dass König Adolf Fredrik am Weihnachtstage aus dem Krüge dem damaligen Besitzer zugetrunken habe. Der Besitzer, Axel Gabriel Leijonhufvud, derzeit Kavalier beim Kronprinzen, dem späteren Gustaf III., berichtet in einer weiteren verzifizierten Inschrift, dass er im selben Jahre den Krug als Weihnachtsgeschenk von seiner Mutter (sie war seit 1742 Witwe) erhalten habe, und dass er vorher Jahrhunderte hindurch vom Vater auf den Sohn gekommen sei. Die Datierung in die erste Hälfte des 17. Jahrhunderts, die dadurch angedeutet wird, erhält ihre Bestätigung durch gewisse Ähnlichkeiten mit einem englischen Trinkkrug aus der Zeit um 1623 (Fig. 5); man vergleiche die Anordnung der Beschläge, den Maskaron am Scharnier des Deckels und vor allem das Ornament, das oben den Fussbeschlag abschliesst. Der Beschlag unterhalb des Griffes des Leijonhufvudschen Kruges, der eine Inschrift von 1782 trägt, ist offenbar ein späterer Zusatz.

¹ För identifieringen har jag att tacka fil. dr G. Upmark o. amanuensen Anna Lewin (Jfr G. Upmark, a. a., s. 48, 2).

Der Vorsteher der Kgl. Rüstkammer, Freiherr R. Cederström, datiert den Leijonhufvudschen Krug in die 1630er Jahre. Der Falz des Deckels hat einen Stempel (Fig. 4), der leider nicht identifiziert werden können.

Spätere Inschriften geben den Übergang des Kruges von Vater auf Sohn oder von Bruder auf Bruder bis zum Jahre 1843 an. Auf ähnliche Weise ist er in den Besitz des Mitglieds der Familie gelangt, das ihn jetzt innehat.

OM TATUERING i VÅRA DAGARS SVERIGE.

AV PHILIBERT HUMBLA.

Det är påfallande, vad tatueringen som kulturelement ofta är lättvindigt avfärdad i redogörelserna för olika folks kulturer. I synnerhet nöjde sig äldre tiders författare med ett enkelt omnämnande, som ej innefattade några uppgifter om teknik, färger, mönster och dylikt. Numera äro skildringarna av företeelsen dock fylligare, orsakerna till densamma börja diskuteras ingående, och utbredningen lägges ut på kartor över de undersökta områdena.¹ Benämningen användes först av kapten Cook, som skrev det »tattoo», och den anses komma från ett polynesiskt språk.

Tatuering är, i vidaste betydelse, ett begrepp, varmed menas människohudens förseende med en permanent bild. I allmänhet brukar man skilja på två slags tatueringar, ärrtatuering och färgtatuering.² I förra fallet tvingas sår på kroppen till inflammation, eller få de läkas så dåligt och sakta, att ärren bilda ljusa, höga valkar. Denna metod användes av mörkhyade folk. I det senare fallet införes färgstoff i läderhuden, där färgen ej upptages av kroppen, utan permanent stannar kvar. Ett och annat folk kan använda båda förfaringssätten.³ Nära besläktade företeelser äro brännmärkning, i långa tider utövad även i Europa, och ett sätt att måla sig med en skarp etsande färg, som lämnar märken i huden, sedan färgen avlägsnats.⁴

¹ Se t. ex. E. Nordenskiöld: Eine geographische und ethnographische Analyse der materiellen Kultur Zweier Indianerstämme in El Gran Chaco, sid. 126.

² G. Buschan: Illustrierte Völkerkunde I, sid. 28.

³ J. S. Kubary: Das Tätowiren in Mikronesien speciell auf den Carolinen; W. Joest. Tätowiren, sid. 80.

⁴ Muntlig uppgift av W. Kaudern, som iakttagit metoden hos ett folk i Central-Celebes.

Allmänt anser man, att tatueringen är en utveckling av kroppsmålningen,¹ den mest primitiva arten av kroppsutsmyckning.² Också har tatueringen i samband med målningen varit föremål för olika vetenskapsmäns försök till förklaring av densamma. Karsten har i ett flertal arbeten³ utvecklat idén om tatueringens rent magiska natur, inom vilken olika faktorer, arbetet, blodet, mönstret och färgen samverka. W. Joest⁴ däremot förnekar all gemenskap mellan kroppsmålning och tatuering å ena sidan och religion och magi å andra sidan. — Gerland⁵ företräder den åsikten, att tatueringen är heliga tecken i huden, genom vilka människorna anbefalla sig i gudarnas hägn. Slutligen kan även Wattkes⁶ teori om tatueringen såsom en första början till bildskrift, som en kuriositet anföras. En mångfald andra författare framlägga åsikter och hypoteser, som i allmänhet sammanfalla till stor del med någon av de tre förstnämnda.⁷

En primitiv människa kan ju ej göra många saker utan att hon får taga hänsyn till andarna. Skall hon så eller skörda, slakta ett djur eller gå på jakt, nog måste andarna vara med, liksom vid de flesta andra sysslor. Men att, som Gerland och Karsten påstå att överhuvud taget all kroppsutsmyckning är av magisk eller religiös natur, är nog att gå för långt. Likaså stå Joest m. fl. alltför osmidigt på sin ståndpunkt: kroppsmålning-tatuering som enbar kroppsprydnad eller ett yttre, nyttigt medel, t. ex. målning som skydd mot värme eller köld. Att nå en allmän förklaring torde vara svårt, men säkert är, att tatueringen, som troligen från början varit en grov, blodig process för att vinna ökad skönhet, i och med att den utvecklades och blev så att säga ett konsthantverk, på många håll monopoliserades av prä-

¹ W. Joest: Tätowiren, sid. 8.

² G. Buschan: anf. arb. I, sid. 28.

³ Karsten: Der Ursprung der indianischen Verzierung in Südamerika, sid. 184; Zeitschrift für Ethnologie. 48 Jahrg. 1916.

⁴ W. Joest: anf. arb., sid. 60.

⁵ Gerland-Waitz: Anthropologie der Naturvölker VI. sid. 35.

⁶ H. Wattke: Die Entstehung der Schrift, die verschiedenen Schriftsysteme und das Schriftthum der nicht alphabetisch schreibender Völker, sid. 101.

⁷ Richard Karutz: Tatuiermuster aus Tunis, sid. 55. Archiv für Anthropologie 1910. K. utvecklar en teori om att färgtatuering uppkommit ur en primitiv, folkmedicinsk ärrtatuering. Han anser att färgen avancerat från medel (att förhindra sårets läkning) till självändamål.

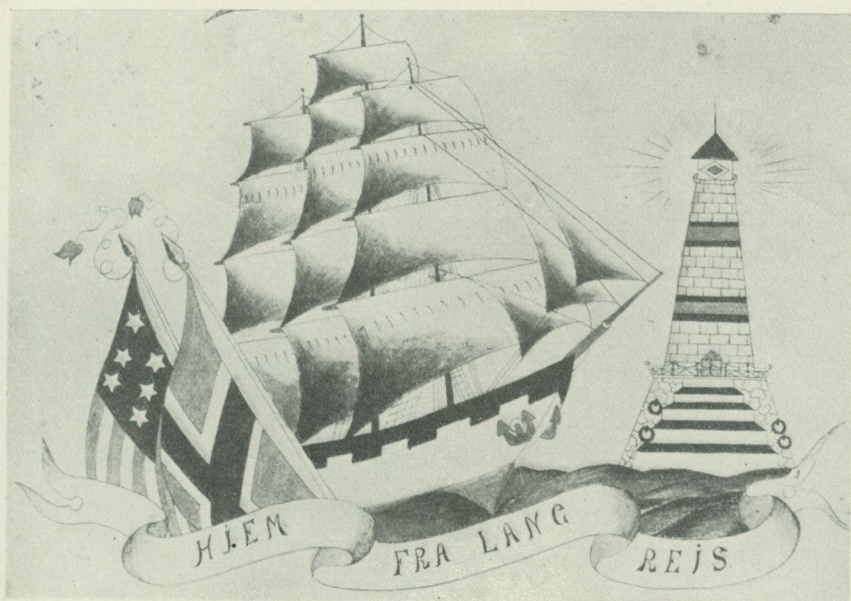

Fig. 1. Bröstitbild. Skepp, fyr torn, flaggor, 4 färger. Från en tatueringsateljers skylt Göteborgs Mus. 9654.

ster eller andra, som utnyttjade den som ett inkomstbringande yrke, och därmed förlänades den en prägel av magisk ceremoni, outhärlig vid t. ex. vissa folks manbarhetsriter.¹

Tatueringen hör ej till de kulturföreteelser, som äro beroende av miljön och de yttre levnadsomständigheterna. Därför är det i sig intet förvånande, när man finner att eskimåerna såväl som indianerna i det tropiska Sydamerika tatuera sig eller hava gjort det. Seden har en oerhörd spridning över hela jordklotet, och räknar man samman de olika arterna av tatuering och kroppsmålning, så finns nog intet folk, som står eller har stått helt främmande för någon eller några av formerna.

Vad särskilt angår Europa, så finnas forskare, som framkastat förmodanden, att seden att tatuera sig redan under paleolitisk tid var till finnandes, och förklarar en del föremål av sten, ben och renhorn, t. ex. från Aurignac,² som tatueringsredskap. Till någon egentlig

¹ Darwin; Decent of man, sid. 327, anser att tatuering ej är en sed, som spritt sig, utan av samma universellt mänskliga karaktär som dans, maskering m. m.

² Lartet; Annales des sciences naturelles 4 ser. Zoologie XV. 4:e sect.

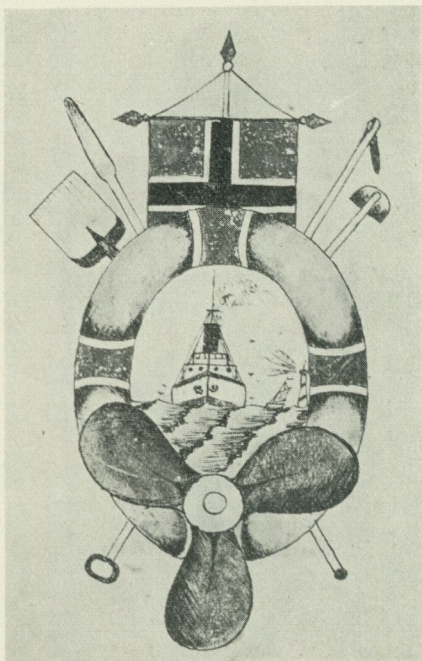

Fig. 2. Armbild. Yrkesbild för eldare. 3 färger. Blad ur ett tatueringalbum. Göteborgs mus. 9639.

kunskap därom, kan man väl ej komma. Däremot har teorien om tatuering under den skandinaviska bronsåldern mera av sannolikhet över sig.¹ De små pryklar, som man ofta finner i bronsåldersgravar samman med rakkniv och pincett, betraktas ju som toalettreddskap, använda vid tatuering.² Denna teori stärkes av en mångfald uppgifter om tatuering i Europa i den antika litteraturen.³ Att denna inhemska germanska tatuering fortlevde långt fram i tiden och motarbetades av de kristna lärarna och munkarna, på samma sätt som missionärerna nu arbeta på att utrota den »barbariska» seden, bevisas utav att ett

¹ John Loewenthal und Bruno Matlatzki: Die europäischen Feuerbohrer, sid. 359. Zeitschrift für Ethnologie. Jahrg. 48. 1916. Sticktatueringen framhålles samman med andra kulturelement, som stärkande sannolikheten av att den malaio-polynesiska kulturkretsen omfattade även den europeiska bronsålderns påbyggnadsbefolkning.

² Sophus Müller: Vor Oldtid, sid. 237.

³ En uttömmande sammanställning i Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologi, Ethnologie und Urgeschichte 1888, i Zeitschrift für Ethnologie XX, sid. 412.

Fig. 3. Bröståbild. Yrkesbild för kavallerist. 4 färger. Blad för kalkering.
Göteborgs Mus. 6930.

kyrkomöte i Calcuth (Northumberland) år 787 förbjöd all tatuering.¹ I detta sammanhang kan i förbigående nämnas att det kors kopterna i Egypten bära på armen, inbränt, anses vara en ättling av det märke munkarna därstädes fingo av arabiska erövrare på 800-talet.² Alltså ett skammärke som blivit ett äremärke.

Huruvida kristendomen förmådde döda den gamla seden fullständigt är nog omöjligt att komma till visshet om. Möjligt är att den levde kvar i en form, som funnits redan under antiken, nämligen som straff eller som igenkänningsmärke på förbrytare och på slavar och krigsfångar. Romerska legionärer blevo även tatuerade, antagligen för att kunna identifieras vid rymning. Samma sed, fastän med en förenklad teknik fortlevde i form av brännmärkning långt fram i tiderna. Brännmärkning som straff och skammärke har använts även

¹ W. Joest. *anf. arb.*, sid. 103.

² W. Joest. *anf. arb.*, sid. 106.

i Sverige. Den upptogs i lagförslagen under 1600-talet, men ej i 1734 års lag. Dock har det sporadiskt använts senare. I Norge och Danmark togs straffet ej bort förrän under 1800-talets förra del.¹ Märkning av remonter och andra djur förekommer ju här i landet fortfarande.

Olaus Magnus nämner ej något om tatuering. Ej heller Troels-Lund. Kyrkan måtte fullständigt ha utrotat den, om den funnits här i historisk tid.

Under 1600-talet omtalas av flera författare, att man tatuerat ett kors på armen på dem, som kommo som pilgrimer från Jerusalem.² Det kan tänkas, att detta bruk nådde ned ända till korsriddarnas dagar, då korset ju var dessas speciella symbol, och tatuering alltid utövats i Orienten. Att denna märkning med ett kors, var något sär-egget, som utmärkte en långväga resande, tyder på, att i den tidens Europa tatuering var något ovanligt. Dock var den känd, mest genom upptäcktsresandena, och omtalas i förbigående i litteraturen flerfaldiga gånger. Även bragtes upprepade gånger tatuerade infödingar till Europa,³ där de väckte oerhört uppseende. Emellertid är det den alltmera livliga handeln på Ostindien, som gör tatueringen mera känd i Europa, och det är då sjömännen, som äro överbringarna. De läto tatuera sig i hamnarna, och lärde sig säkerligen fort nog att själva använda nålar och färger.⁴

I sammanhang med den europeiska tatueringen i våra dagar, bör nämnas, att primitiva människor i allmänhet bära tatueringar, där de synas, och ingalunda dolda av kläderna. Dock finns det folk, som åtminstone delvis dölja sina tatueringar, men i så fall tyckas kläderna vara ett element, erhållet från något grannfolk,⁵ eller påtvingat av missionärer. I dylika fall försvinna säkert tatueringarna inom loppet av några generationer. Många äro exemplen, där tatuering ej mera

¹ Nordisk familjebok under Brännmärkning.

² Dampier i Reystoyten rondom de weareldt, sid. 264.

³ Av Dampier t. ex., på 1690-talet.

⁴ Att primitiv tatuering var allmänt känd i Europa redan tidigt på 1600-talet bevisar John Bulwers bok: *Anthropometamorphosis: Man transformed*, tryckt 1632, där det bland annat heter: »About their legs strange lists they there doe make, pricking the same with needles, then they take indelible tincture; which rubbed in, the gallants doe account the bravest gin.» o. s. v.

⁵ I Centralelebes. Muntlig uppgift av dr W. Kaudern.

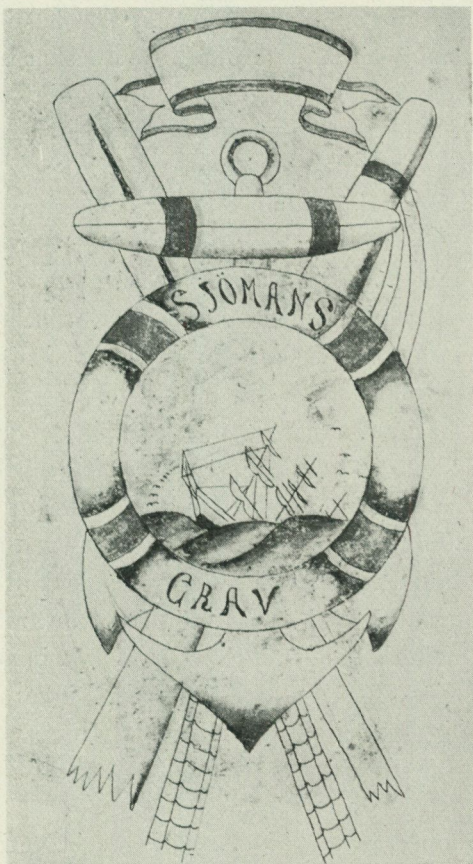

Fig. 4. Armbild. »Sjömans grav.» 3 färger. Blad ur ett tatueringalbum.
Göteborgs Mus. 9635.

utföres, därför att kläder börjat begagnas. I Europa är det snarare tvärt om. Visserligen ser man ofta enklare tatueringar på händer, men de äro oftast »okynnestatueringar» från pojkkåren, och ytterst sällsynta äro märken i ansiktet. Hos folk, boende i nordliga trakter, där kläder äro nödvändiga, tatueras i första rummet händer och ansikten, men även övriga delar av kroppen, motiverat därav, att människorna gå nakna inne i sina boningar.¹ Just detta, tatuering där den under normala förhållanden ej är synlig, är ett speciellt europeiskt särdrag. I Japan där liksom i Europa tatuering förekommer endast

¹ G. Buschan: Illustrierte Völkerkunde I, sid. 87 samt W. Joest anf. arb., sid. 57.

inom vissa yrkesgrupper, äro bärare, kulis och hästskötare tatuerade endast på de nakna delarna av kroppen,¹ dock skonans händer och ansikten. Tatueringsbilderna ersätta här fullständigt kläder. Kroppen tatueras blå, och bilder och ornament äro dels utsparade delar av huden, dels framstå de i röd eller annan färg.

I Europa tatuera sig människor av alla nationer utom zigenare. Dessas bofasta släktingar, i Sverige kallade tattare, pryda däremot esomoftast sin hud. Man kan dela upp den europeiska tatueringen i två huvudgrupper, den som utföres utom Europa och den som utföres här hemma. Resande, vetenskapsmän, köpmän, sjöofficerare, soldater och till en del sjöfolk tatuera sig gärna under ett uppehåll fjärran från hemlandet. En tatuering utförd utomlands och av främmande folk är ett intressant och varaktigt minne att taga hem med sig. Den inhemska tatueringen, utförd av en landsman eller av en yrkesman av ett grannfolk, anbringas i de flesta fall, undantag finnas naturligtvis, på sjöfolk, anläggsarbetare, eller som de kallas i dagligt tal »rallare», stamanställda vid hären och flottan samt på förbrytare. Så är åtminstone förhållandet i Sverige. På kvinnor, sparsamt, på de som fara till sjöss, samt på prostituerade. Något statistiskt material är det omöjligt att citera, då sådant ej finnes. Endast polisens »förbrytarealbum» skulle kunna lämna något dylikt.² Svensk allmoge tatuerar sig ej.

De yrkesgrupper, inom vilka tatueringen i Sverige är att finna, ha ett gemensamt, de äro präglade av en viss isolering, ombord, i rallarelägren, i kasernerna och i fängelserna. På dessa ställen har man också gott om tid och ofta ont om medel att fördriva den med. Det är under sådana förhållanden, som svensken griper till nålen och

¹ W. Joest. *anf. arb.*, sid. 58.

² Det är fullständigt oriktigt att som B. Lacassagne i »*Les tatouages, etude anthropologique et medicolégale*» påstå, att de flesta tatuerade i Europa äro förbrytare, L:s undersökta material var en del främlingslegionärer, där kanske regeln kunde gälla. Numera äro yrkesförbrytare synnerligen rädda för alla identifieringsmärken. I Italien undersökte även Ces. Lombrosa liknande material som fransmannen och med samma resultat. G. v. Düben i Ymer 1886, häfte 3—4, sid. 12 citerar ovannämnda författares på grund av det undersökta materialets ensidighet felaktiga åsikter, och uttalar själv, att tatuering »finnes hos vagabonder, prostituerade, habituella fästningsfångar och sjömän, eller i allmänhet hos personer, som under en längre tid föra ett sysslolöst liv och i sedligt avseende stå på en låg ståndpunkt».

Fig. 5. Armbild. Dansös. 4 färger. Från en tatueringsateljers skylt.
Göteborgs Mus. 9654.

tuschen för att smycka sin hud. Utom sitt värde som ett manligt utsmyckningsmedel anse gamla sjömän att tatuering är »bra» emot reumatism och ett gott medel mot feber. En man ifrån det inre av Småland trodde, att tatueringar var ett tecken på medlemskap i något sällskap och hade för sig, att alla frimurare voro tatuerade. En uppfattning, som i och för sig ej är så galen, då faktiskt många primitiva folks tatueringar äro stammärken, och japanernas drakar såväl som birmanernas tigrar ofta förekomma i de respektive ländernas heraldik. Emellertid är tatueringen hos oss först och sist utsmyckning och ett tidsfördriv, därjämte något speciellt manligt och duktigt. Dessutom äger en bild för en människa, till en viss grad isolerad från samhället, ett större värde, än för den, som har tillgång till illustre-

Fig. 6. Kvinnohuvud med orm. 4 färger. Från en tatueringssateljers skylt. Göteborgs Mus. 9654.

rade tidningar, vykort, m. m. snart sagt överallt. För protestanterna har tatueringen ej samma värde i religiöst avseende som för katolikerna, vilka ofta ha hela golgatasceenen, den heliga jungfruns bild eller något helgon på ryggen eller bröstet. Ett kors är dock vanligast.

Det är tydligt, att utom den individuella smaken även de olika yrkesintressena inverka på valet av de bilder, vilka en man låter sticka in på sig. Till sådana yrkesbilder kunna med skäl räknas de som en etnograf förvärvar under sina expeditioner. Sjömännen pryda sig med ett skepp för fulla segel, varemot eldarna föredraga en ångbåt inom en livboj samt en propeller och skovlar, slicar, rakor och dylikt. Kavalleristen står gärna med ett hästhuvud, ofta taget från

Fig. 7. Armbild. Till en död moders åminnelse. 3 färger. Inskriptionen felstavad. Blad ur ett tatueringsalbum. Göteborgs Mus. 9643.

ett vykort, riksvapnet eller en krona. »Rallaren» låter sticka in en hacka och en spade. Emellertid förekomma dessa emblem, sällan isolerade, utan samman med motiv av annan karaktär och helt olika innehåll.

Gemensamt för alla, som låta tatuera sig, äro de symboliska bilderna. Tro, hopp och kärlek (kors, ankare, hjärta) finnas i oändligt många versioner, två händer likaså. Svalan med ett brev i munnen, duvor äro sällsynta, förekommer ofta, likaså handen, som bjuder en ros, ett band med den älskades namn samman med några blommor, ordena »hopp, kärlek», eller hos sjömän »hope, true, love» samman med emblem eller ornament äro allmänna. Nationella märken, flag-

gor eller av mera heraldisk karaktär, voro nog vanligare förr än nu, varemot bilder som denna, ett avbrutet gevär med två händer, som omsluta varandra samt devisen: »Ned med militarismen», vinna allt större marknad. Av nationsmärken äro amerikanska, engelska, norska och danska vanligare än svenska. Detta beror på rent estetiska och tekniska hänsyn. Den svenska »gör» sig ej så bra. Orden »united, liberty» stickas ofta in under något eller några emblem av symbolisk karaktär, företrädesvis på sjömän och svenskamerikanare. Sådan symbolisk karaktär ha även »Sjömans grav», ett sjunkande fartyg inom en livboj, en avbruten åra, ett stycke av en rå, och »Sjömans ruin», ett kvinnohuvud, ett fyllt glas, några spelkort och en revolver, denna sistnämnda tydande på de så ofta förekommande överfallen och rånen i hamnarna. »Sista resan» under ett fartyg blev allmän under U-båtskriget farofyllda dagar.

Med den nämnda bilden, »Sjömans ruin» gör kvinnan sitt inträde i motivkretsen. Förklarligt nog är det, att den kvinna, som mest förekommer på bilderna synes härstamma från hamnarnas förlusteställen, från marknadstälten och varitéerna. Flickan i trikåer, med en solfjäder eller annat föremål i handen, och med gördeln av någon nationsflagga är ett omtyckt motiv, likaså ormtjuserskan. Kvinnan och ormen är ju för övrigt en gammal känd kombination. Även helt nakna kvinnor äro ofta förekommande, men i detta sammanhang bör det påpekas, att oanständiga bilder äro ytterst sällsynta, och om någon låtit sticka in en sådan, regeln är den, att den tatueras över eller förändras innan den blivit många år gammal.¹ Rent ornamentalt kunna nakna kvinnofigurer ingå i en större komposition, t. ex. sittande hand i hand på ett ankars flyn. Geishor vittna direkt om det japanska draget inom den europeiska tatueringen.²

¹ Att A. Lacassagne kommer till ett motsatt resultat i sin »Les tatouages, etude anthropologique et medicolégale» kan förklaras därigenom att materialet, som han undersökte var som nämnts enbart främlingslegionärer, d. v. s. europeiskt slödder, som dessto bättre intaga en blyg undantagställning inom den europeiska befolkningen, numerärt sett. Dessutom är ju det sydeuropeiska kynnet mycket olika det svenska.

² Lika ofta som man finner exotiska bilder på en europeisk mans hud lika ofta finner man europeiska på en primitiv mans. Innevånarna på Hawaii stucko in bokstäver, likaså Nya Zeeländare. Påsköborna satte bilder på bröst och armar av svin, som de endast sett ombord på fartyg, och en man på Tahiti lät en fransk sjöman tatuera en kompass på sig. Flera exempel finnas. Se W. Joest. anf. arb., sid. 29.

Fig. 8. Arm- eller benbild. »Japansk» drake. 5 färger. Blad ur ett tatueringsalbum. Göteborgs Mus. 9650.

Men bilden av »fästmän» är, även den, en synnerligen omtyckt framställning. Hon är alltid påklädd, står och viftar »farväl» eller »välkommen åter». Oftast samman med ett ankare, hjärta eller de två händerna, förekommer hon som bröstbild, t. o. m. med sin make eller fästman mitt emot sig. Således närmast att betrakta som en ren porträttframställning. Mera sällsynta äro bilder av modern, eller om hon är död, ett kors med ett änglahuvud ovanför och med inskriften: »Rest in peace my dear mother». Till kvinnobilder kunna även räknas sjöjungfrurna, som tämligen allmänt förekomma.

Bilder av atleter äro sällsynta. Porträtt av bäraren av bilden kan förekomma, som nyss nämnts. Den enda mansframställning, som är allmän eller rättare sagt var det, är bröstbilden av Buffalo Bill,

känd i egenskap av cirkusdirektör över hela världen. Hans bild torde pryda åtskilliga hundra svenska mansarmar. Indianhuvuden ha kanske denna Buffalo Bills popularitet att tacka för sin förekomst inom tatueringsmotivkretsen. Sådana mäns bilder, som Carpentiers och Chaplins, uppenbara sig numera sporadiskt.

Ytterst sällsynta äro humoristiska framställningar, liksom alla andra bilder med berättande innehåll. Dock förekommer någon enstaka gång en bild som följande, en gorilla som agar en förskrämd kvinna, eller gud fader och den onde, den ene på bröstet den andre på ryggen, dragande fingerkrok över ena axeln, och slutligen en man jagande en räv, som försvinner, där ryggen slutar. Emellertid äro sådana bilder rena undantag.

Bilder med djur äro vanliga. Hästen förekommer bland yrkesbilderna, svalan med brev är även redan nämnd. I kompositioner med heraldisk hållning ingår mycket ofta en örn, med utslagna vingar. Brokiga fjärilar instickas ensamma eller bland blommor. Tigrar och lejon, eller huvuden av sådana äro allmänna. Det är väl menagerier och zoologiska trädgårdar, som väckt intresset för dem.¹ Elefanter och hjortar äro däremot sällsynta. Jaktbilder förekomma praktiskt taget ej (se ovan), däremot någon gång en fiskande flicka. Drakar och ormar äro vanliga och likna i hög grad sina japanska stamfränder.

Rosor äro de enda blommor, som kunna bestämmas till arten. De övriga äro stiliserade så starkt, att de förlorat sin artkaraktär. En del likna på håret blomster från s. k. gratulationstavlor. Blad och rankor omgiva eller avrunda ofta en komposition, och ha då en rent ornamental karaktär. Övriga ornament inskränka sig till solar, månar och stjärnor samt brutna och spiralböjda streck. Blixtar samman med örnar tyda på ett visst samband mellan dessa Jupiters emblem, dock är det naturligtvis att överskatta en tatueringskonstnärs ikonografiska kunskap, om man antager, att ett medvetet sammanbindande mellan örn och blixt förefinnes. Tydligen pekar förhållandet bakåt på någon använd förebild. Blixtar förekomma ej utan örnar, men örnar ibland helt isolerade.

¹ Naturligtvis kunna de även gå tillbaka på ostindiska, i synnerhet birmanska förebilder.

Att misspyrdande födelsemärken kunna ingå som en del i en tatuering finnes det exempel på. Omtatuerade bilder, flera gånger t. o. m., förekomma ofta. Särskilt är det vanligt att yrkesförbrytare använda sättet för att om möjligt vilseleda rättvisan. Omtatuering av oanständiga bilder är redan påpekad.

Tatuerade namn, armband, ringar m. m. äro så enkla, att de i allmänhet ej utföras av någon yrkesman, utan av en amatör eller av mannen själv. Med punkter och streck är förhållandet detsamma, och de kunna betraktas som pojkaktiga okynnesförsök med en nål och tusch eller bläck.

Som redan antytts, förekomma isolerade motiv mera sällan. Man vill hava mesta möjliga innehåll på en och samma bild, och det gäller då för tatueringskonstnären, att komponera samman de olika detaljerna på ett sätt, så att enheten ej äventyras. I denna konst äro en del yrkesmän synnerligen skickliga. Färger och ytor vägas mot varandra, all stel symmetri undvikes, och sparsamma dekorativa ornament hålla det hela samman.

Den allmänna karaktären och innehållet av bilderna visa den enkla mannens syn på livet. Det är arbetet och miljön, där han lever, som intresserar honom, kvinnan i olika skepnader, modern, fästmon och glädjeflickan, den barnsliga glädjen över nöjena i cirkustältet, menageriet och på varietétribunen, den isolerade mannens längtan efter hemmet och ett livstecken från sina kära, och till sist den sunda manliga uppskattningen av trohet i kärlek, hopp om återforening, och längtan efter frihet och oberoende. Det veka, sentimentala draget över en del av bilderna göra dem som danade till vignetter för folkvisor och sjömanssånger.¹

Tack vare tekniken präglas bilderna av en viss stiltvungenhet. Alla konturer äro accentuerade, skuggor och fördrivningar schematiska, och trots perspektivisk teckning verka de ytdekorerande på ett välgörande sätt. Stiliseringen är omedvetet framtvingad av tekniken, och giva bilderna ett särdrag, som skiljer dem från alla andra teck-

¹ Vilken felaktig bild av motivkretsen, som kan givas, bevisas av R. Fletchers: *Tattooing among civilized people*. *Transactions of the Anthropological Society of Washington* II, sid. 40. F. uppehåller sig huvudsakligast vid de kuriösa undantagsfallen, som ej hava något egentligt värde för kännedomen om tatueringen som folksed.

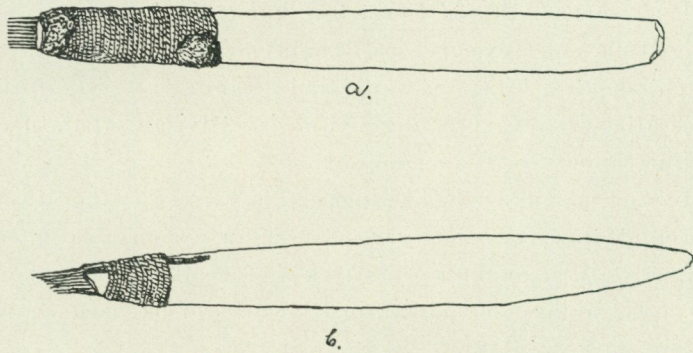

Fig. 9. Svenska tatueringsredskap.
 a. Göteborgs Mus. 9600, äldre, japansk typ.
 b. » » 9602, yngre, amerikansk typ.

ningar. Ansikten tecknas som regel i halvprofil. Allt onödigt undvikes, som helt naturligt är, och de få färgerna lysa oblandade och klara bredvid varandra. Trots oupphörlig reproducering förmår dock varje tatueringskonstnär att sätta sin individuella prägel på bilden, så att en »kännare» snart nog kan träna upp sig till att känna igen de olika »mästarnas» verk.

En hel del legender finnas om egendomliga tatueringar både i forntid och nutid. Dessa bilder äro att betrakta såsom rena kuriösa infall och ha intet intresse, då de ej hava någon som helst allmän folklig karaktär.¹

En svensk man tatuerar sig ej gärna i ansiktet. Infall, som sådana att placera en dödskalle och ett par korslagda benknotor eller en röd och blå stjärna i pannan och ett ankare på vardera örsnibben, äro rena undantag. Detsamma kan sägas om en lagerkrans eller orm om halsen, ordnar på bröstet m. m. På bröstet bära sjömän gärna en stor bild, däri huvudmotivet är en fullriggare. Riksvapnet sågs ofta på stamanställda vid hären och flottan, och ett kvinnohuvud är en vanligt förekommande bild hos alla tatuerade yrkesgrupper, likaså örnar kombinerade med sköldar, flaggor eller dylikt. Stora drakar, geishor

¹ Att beteckna bilderna som homöopatiskt magiska, t. ex. örnen förlänande styrka, en kvinnobild såsom givande mannen, som bär den, tur hos kvinnor, o. s. v. torde vara att konstruera upp ett obefintligt innehåll. Så göres emellertid ofta med tatueringsbilder hos utomeuropeiska folk; jfr. t. ex. R. Karutz: *Tatuirmuster aus Tunis*, sid. 55, *Archiv für Anthropologie* 1910 och Karsten: *Der Ursprung der indianischen Verzierung in Südamerika*, sid. 186. *Zeitschrift für Ethnologie* 1916.

och änglar (putti)¹ äro ävenledes omtyckta bröstbilder. På händerna fästas årtal, ringar, namn, i tumgreppet ankare och även enklare emblem. Armarna kunna vara till trängsel fyllda med allehanda bilder av passande format, över deltoideus grinar ofta ett lejon eller tigerhuvud, liksom ofta över knäskålen. Bukregionen tatueras mera sällan, då skinnet där ej är så spänt, att konturerna bliva smala och klara. Även ryggen är ofta fri från bilder, emedan mannen, som bär dem, ej kan se dem. Likaså sätet, som t. o. m. hos flera helt tatuerade personer är den enda del, som lämnats odekorerad. På benen liknande bilder, som på armarna, men större, och på fötterna sitter någon gång en fjäril eller fågel.

Många män nöja sig med en enda bild, andra vilja hava flera. I allmänhet tatueras bilderna under ynglingaåren, men exempel finnas, som visa, att män över femtio år låtit tatuera sig.

Här i Sverige finns och har det alltid funnits ont om verkliga yrkesmän i jämförelse med t. ex. England.² Amatörer har det funnits så många flera. I kasernerna, på flottans fartyg, alltid var det någon, som kunde hantera nålar och färger. Likaså i fängelset eller »rallarelägret». Sjömännens liksom svenskamerikanernas tatueringar äro till största delen gjorda utomlands, vilket förklarar de svenska yrkesmännens vana att förse bilderna med engelska och norska inskrifter. Även resandenas, etnografernas och sjöofficerarnas tatueringar äro, som redan påpekats, minnen utifrån.

Tatuering utföres på många olika sätt. Eskimåerna sy mönstret i huden med sotad tråd.³ En del av Söderhavets invånare sticka in färgen, i allmänhet någon bränd växt, med olika slags spetsar eller kamliknande redskap, vilka senare bankas in i huden till ett tillräckligt djup.⁴ Ingendera metoden har använts i Europa,⁵ där egentligen

¹ En man begärde att få instucken en putto, som avbildats i Allers Familjejournal som broderimönster.

² Den mest kända var Otto Sundmark i Stockholm, som skröt utav att någon gång på 1870-talet ha tatuert själve Oscar II. En skicklig yrkesman är Carl Gustafsson i Göteborg, vilken ännu lever och, då tillfälle erbjuder sig, utövar sitt yrke.

³ G. v. Düben, Ymer 1886, anf. arb. sid. XIII.

⁴ W. Joest, anf. arb., sid. 66 och följande.

⁵ Nära grannar till europeerna, t. ex. innevånarna på Medelhavets södra kust, använda inristning med ett skarpt mejselformat instrument. P. Traeger: Das Handwerkszeug eines tunesischen Tatouiers. Zeitschrift für Ethnologie, 1904, sid. 470.

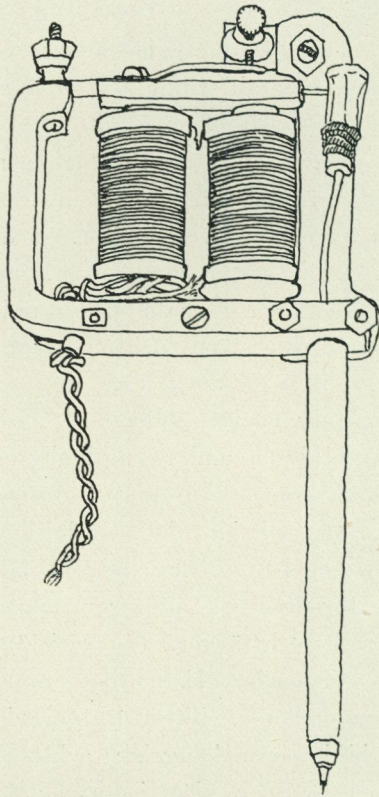

Fig. 10. Modern svensk tatueringsmaskin. Enligt den elektriska ringklockans princip. Göteborgs Mus. 9614.

endast sticktatuering förekommer. Att döma efter redskapen är det japanerna, som varit läromästare, och då först och främst sjömännen, som varit lärjungarna. Japanernas redskap likna nämligen de europeiska av äldre typ nästan fullständigt, enda skillnaden är att nålarna ej äro fästa vid skaftet på samma sätt, samt att skaftet är längre och omlindat med papper.¹ De europeiska nålarna hade från 1—8 parallella spetsar, vanliga synålar, sammanlödda och lagda på en avfasad ända av ett runt trästycke samt virade fast vid densamma. Japanerna kunna ha dubbla rader spetsar. Sådana ha ej använts i Sverige. Denna

¹ De polynesiska redskapen, »kammarna», äro i regel vinkelrätt fästa emot handtaget eller skaftet.

typ frångicks redan för en 25 år sedan. Amerikanerna funno på att klyva skaftets ena ände, sätta de ej längre parallellt sammanlödda spetsarna i den uppkomna skåran, och anordna nålarna så, att spetsarnas uddar kommo närmare varandra och bildade en sned linje. Verktuget låg bättre i handen, och konturerna kunde göras tätare och jämnare. Denna typ användes av yrkesmännen i Sverige en 10—15 års tid. Däremot tycks ej den ävenledes amerikanska uppfinningen att sätta in spetsar tätt på ett läderstycke så, att en viss bild erhöles och kunde åstadkommas på en gång, ha vunnit insteg i Sverige. Numera sticka inga yrkesmän »för hand» längre, de använda en elektrisk maskin. Denna apparat är konstruerad direkt efter principen för den elektriska ringlockan. Nålen motsvarar således kläppen. Stickningarnas längd kunna modereras, så de gå lagom djupt in i huden. Även i maskinen användas olika många nålar, ordnade i rad eller i krets.

En annan mera primitiv och amatörmässig metod är den, enligt vilken man ritsar upp huden efter bildens konturer, gnider in skåran med krut, som sedan påtändes. Denna metod lär ha använts för några tiotal år sedan, i synnerhet vid hären och flottan, och är till natur mycket ålderdomlig.¹

En tatueringskonstnär har en del album med priser, som han visar sin kund, vilken väljer ut den bild, »bit» kallas den, som behagar honom. Bilden kalkeras med blyerts på ett halvt genomskinligt papper, som tills för en tjugu år sedan perforerades och sedan hölls mot armen, eller var nu bilden skulle placeras, och sedan stänktes kimrök på, så att konturerna antyddes. Numera användes hektograf-bläck, som fuktas vid avtryckningen på huden. Att rita på fri hand ansågs tidsödande, och att sticka direkt hade ju alltid sin risk även för den skickligaste. Huden bestrykes med tvål eller något fett, för att konturerna av det vätta bläcket skola bliva skarpa och tydliga, och spännes som vid vaccinerings.² Sedan stickas konturerna upp. Fördriv-

¹ Denna i Orienten vanliga metod användes på Jerusalems-pilgrimerna under 1600-talet. Dampier, anf. arb. sid. 371.

² Buken t.ex. anses svår att tatuera, därför att huden där är slapp och svår att spänna, som ovan är anført.

ningen av skuggorna fås fram genom att röra maskinen olika fort, förr genom att sticka olika tätt. Proceduren är ej så värst smärtsam. Efteråt hettar det i den tatuerade delen av huden, som rodnar och svullnar och efter en tre, fyra dagar falla sårskorporna av och bilden sitter där outplånlig, med lysande färger, om den är skickligt instucken.¹

Alla konturer drages upp med svart tusch. Denna verkar blå, när den ses genom överhuden. Svart är egentligen den enda färg, som primitiva folk förstå att använda, undantagsvis även rött.

Egentligen användas endast 4 färger utom svart tusch. Till rött användes cinnober, till grönt vermillon och smaragdgrönt, till gult cadmium. Denna sista färg användes dock sällan, då den förorsakar svullnad av huden i solsken och med tiden flyter ut.² Även den röda kan förorsaka svullnad, men endast lindrig sådan vid värme och tryck. En brun färg användes, men anses ej »äkta», i stället blandar man grönt, rött och svart. Till svenska flaggan användes kobolt eller ultramarin, men den senare anses ej heller god. Svart i grönt giver nära på samma resultat. Andra färger absorberas av kroppen efter längre eller kortare tid. Vanlig skrivtusch användes, förr tusch i stänger, som löstes upp. Nålen doppas så ofta nödigt är uti tuschen eller färgen, vilken senare röres ut med vatten och förvaras i en liten porslinskopp.

Mänskligt att döma kommer tatueringen att försvinna. Missionärerna motarbeta den, i Japan stiftas lagar emot den. Radio och andra uppfinningar kommer isoleringen att ej kännas som förr. Segelfartygen ha snart försvunnit, och med dem den gamla, goda sjömanstypen i Vega-mössa och med skjortan uppflängd över bröstet. Våra dagars steamboatsgast ser ut som vilken annan arbetare i land som helst, och han är det också. Antalet av det stamanställda manskapet vid här och flotta inskränkes alltmera. Bilden som sådan har ej samma värde som förr för gemene man. Vykort, illustrerade magasin och biografier äro alltför talrika och lättillgängliga. Buffalo Bill är glömd, ormtjuserskor finnas ej mera. Den stiliserade bilden

¹ Priset för en bild varierar. Ett enkelt emblem med ett namn kostar en tre kronor, en medelstor bild åtta å tio och en stor komposition för t. ex. bröstet kan betinga ett pris av trettio till fyrtio kronor.

² På grund därav ser man så sällan svenska flaggan.

är ej nog »naturlig» för en modern människa, tekniken är ej tillfyllest, och de försök, som gjorts att sticka in bilder av filmstjärnor och liknande koryféer ha slagit illa ut och är en typisk degenerationsföreteelse. Och slutligen, man har blivit för »upplyst» och för »klok» för att sentera denna naiva bildkonst, och den litet sentimentala symboliken i motiven väcker ingen genklang i sinnena längre. Det blir åter en sed, äldre än de flesta, som kommer att övergivvas. Redan nu är den oförstådd och illa sedd, ett reliktf från mänsklighetens barndom, ej värt annat än att försvinna och glömmas.

ZUSAMMENFASSUNG.

PHILIBERT HUMBLA: *Tätowierung im heutigen Schweden.*

Tätowierung ist im Zusammenhang mit Körperbemalung Gegenstand des Interesses von Forschern und Entdeckungsreisenden seit dem 17. Jahrhundert gewesen. Auch in der antiken Litteratur finden sich mehrere Angaben über Tätowierung. Doch sind erst in neuerer Zeit ordentliche, planmässige Untersuchungen auf diesem Gebiete ausgeführt worden.

Die Tätowierung ist unabhängig von dem Milieu und den äusseren Lebensumständen. Darwin meint, dass die Sitte denselben universell menschlichen Charakter habe wie Tanz, Maskierung u. dgl. Vermutlich ist keinem Volke Körperbemalung und die Weiterentwicklung derselben, die Tätowierung, fremd gewesen.

Archäologische Funde aus der Stein- und Bronzezeit zeigen, dass zu jener Zeit europäische Bewohner sich tätowierten. Die Sitte scheint während der Antike und auch im Mittelalter fortbestanden zu haben. Eine Kirchenversammlung in England 787 verbot alles Tätowieren.

In späterer Zeit scheint das Christentum die Tätowierung in Europa vollständig ausgerottet zu haben, und vermutlich geschah es im Zusammenhang mit dem Aufblühen der Schifffahrt im 17. und 18. Jahrhundert, dass die Sitte allmählich wieder in Aufnahme kam.

Jerusalemspilger, Seeleute und Reisende liessen sich Bilder in den fremden Landen einritzen, sehr bald aber lernten die Seeleute selbst Nadel und Farben hantieren. Indessen ist das Tätowieren nie in einem Lande Volkssitte geworden, sondern die Sitte war und ist noch heute heimisch innerhalb gewisser Schichten und Gesellschaftsklassen.

Seeleute, Ethnographen, Reisende und Soldaten lassen sich gern im Auslande tätowieren. Ein eingestochenes Bild ist eine dauernde und interessante Erinnerung an exotische Orte. In Schweden sind es auch Seeleute und Soldaten, aber auch Eisenbahnarbeiter, besonders solche, wie sie bei Bahnneubauten beschäftigt werden (»rallare»), Festungsgefangene und Insassen von Zwangsarbeitsanstalten, die sich tätowieren.

Der grössere oder geringere Grad von Isolierung, in der diese Menschen leben, scheint ihnen Nadel und Farben in die Hand zu drücken und auch zu den Mustern Anregung zu geben. Dass die grosse Mehrzahl tätowierter Männer in Europa kriminell betonte Individuen wären, ist eine vollständig irrtümliche Auffassung.

In Schweden ist die Motivwahl bei den Tätowierungsbildern wenigstens teilweise abhängig von dem Beruf des Tätowierten. Allen Gruppen gemeinsam sind dagegen die symbolischen Bilder, Glaube, Hoffnung, Liebe usw. Dies gilt auch für das Frauenbild, das als Freudenmädchen, Schlangenbändigerin u. dgl. auftritt, auch das Bild der Braut und bisweilen das einer geliebten, verstorbenen Mutter verewigt. Indianer sind als Motiv gewöhnlich, ebenso »Buffalo Bill«. Humoristische und unanständige Bilder sind sehr selten, desgleichen alle epischen Inhalts. Tiere kommen oft vor, ebenso Blumen und einfache Ornamente.

Die Bilder werden zusammenkomponiert, bestehend aus verschiedenen Motiven, die durch Blumen, Blätter und Ornamente zu einem Ganzen abgerundet werden.

Der allgemeine Charakter und der Inhalt der Bilder zeugen von der Lebensauffassung des einfachen Mannes. Die Arbeit und das Milieu werden angedeutet, die Sehnsucht des Isolierten nach Briefen und nach seinen Lieben, eine männliche Wertschätzung von Treue und Liebe, wie auch von Freiheit und Unabhängigkeit, lassen sich leicht genug aus der Bilderwahl herauslesen.

Der Technik zufolge sind die Bilder gekennzeichnet durch eine gewisse Gezwungenheit des Stils. Die Konturen sind akzentuiert, Schatten und Abtönungen schematisch. Die Stelle, wo das Bild auf dem Körper angebracht wird, hängt teils von der Grösse des Bildes, teils von seinem Charakter ab. Das Gesicht und die Hände bleiben gewöhnlich auch bei denen, die Massen von Bildern auf sich tragen, verschont.

In Schweden finden sich im Vergleich z. B. mit England wenige Ausüßer der Tätowierungskunst. Stichtätowierung und Einbrennen mit Pulver sind die einzigen Methoden, die hier zur Anwendung gekommen sind. Die dem Typus nach echten Nadeln ähneln denen, welche die Japaner anwenden. Ein jüngerer Typus wurde in Amerika verwendet, bevor er hier benutzt wurde. Nunmehr wird eine Maschine verwendet, konstruiert nach dem Prinzip der elektrischen Klingel.

Das Bild wird auf ein halbdurchsichtiges Papier durchgepaust. Die Konturen werden auf diesem mit hektographischer Tinte nachgezogen, das Papier wird angefeuchtet und das Bild auf die Haut abgedrückt. Danach wird die Farbe eingestochen.

Die Farben, die ausser schwarzer Tusche zur Verwendung kommen, sind Zinnober, Vermillon, Smaragdgrün und Kadmium.

Allen nach zu urteilen, wird die Tätowierung in Schweden immer seltener werden. Bilder sind nunmehr leichter erhältlich als früher, die Isolierung macht sich im Zeitalter des Rundfunks nicht mehr so drückend fühlbar, und der allgemeine Geschmach hat eine Wandlung erfahren.

SOCKENBOÖKNAMNEN I SÖDERMANLANDS LÄN.

Av NILS DENCKER.

När allmogeungdomen i gångna tider samlades vid beväringmönstringar, marknader eller andra sammankomster, uppstodo oftast slagsmål mellan de olika bygdernas folk. Det var en ungdomens kämpalek. Ej för hembygd, guld och ära slogs man, utan för stridens egen skull, för att segra!

Den tändande gnistan utgjordes alltid av öknamnet, vid vilket de rasande ynglingarna hopades liksom soldater under ett banér. Med enkla medel förstodo de också att öka den stridseggande effekt, som låg förborgad i ordet. Man strödde sädeskorn för tupparna och lade döda kråkor för hökarna. Vargarna bragtes lätt i stridshumör, då de fingo se några väl placerade avgnagda ben, och ett svagt bölande kunde reta upp den frommaste kalv. Ett mera praktfullt grymtande oväsen än det, som i gamla tider uppstod på Salbohed, då bergslagsynglingarna låtsade sig skola sätta slaktmask på Köpings grisar, lär sällan ha hörts i vårt land.

Nu har detta vapengny tystnat, men fälttecknen, öknamnen, kan man hopsamla. Veteraner, som i unga år lystrat till dem, leva kvar och berätta gärna om deras en gång beska realitet. Nästan hela vårt land kan cognomiskt kartläggas, från byalag och storgårdar till socknar, häradar och landskap. Varhelst ungdomen bildade en stridsenhet, fanns det öknamn.

Man vet ej hur långt tillbaka i tiden dessa öknamn gå. Professor Birger Nerman¹ refererar med instämmande en djärv, intressant hypotes om ett sockenboöknamns ålder, som av bibliotekarie Oskar Lundberg framlagts i en artikel i Stockholms-Tidningen den

¹ Birger Nerman: Ottar Vendelkråka och Ottarshögen i Vendel. Uppsala 1917, s. 25.

6 augusti 1916. Lundberg menar, att Ottar Wendelkråkas tillnamn helt enkelt kunde betyda, att han var vendelbo, vilkas öknamn är kråkor. Den höga åldern har han vågat förutsätta därför att Rhezelius¹ redan på 1600-talet antecknar, att Bro sockenbor kallas judar, Karls skiuror och Estuna kråkor. Professor Henrik Schück² vidhåller emellertid sin åsikt om Ottars tillnamn: »I en av Snorre ej citerad strof tyckes konungen hava kallats Vendelkråka, som förmodligen var ett ålderdomligt hedersnamn, ungefär motsvarande »Vendels örn», eller »likfågeln från Vendel», men denna gamla kening fattade Snorre såsom ett smädenamn, som danskarna givit den svenske konungen.»

Ett par av de sörmländska sockenboöknamnen vill Dybeck tillskriva en ansenlig ålder, nämligen Öja bussar och Vingåkers vargar. Angående de senare tillägger han på tal om *Pedicularis palustris*, som gör lien slö vid slättern på ängarna och därvid fått namnet lie-varg eller grasvarg, namnet vingåkersbönder: »Namnet Vingåkersbönder är upptaget efter en skriftlig anteckning i Johan Franks *Speculum Botanicum* (Ups. 1638) och är med ledning af hvad sagt är om namnet Lie-varg lätt förklaradt. Som bekant är, hafva Vingåkersborna (äfven af förklarlig anledning) åtminstone sedan Medeltiden, fått af sina grannar uppbära namnet Vargar.»³

De intressanta Öja bussar har Dybeck två gånger ingående sysslat med.⁴ Bussarna voro ett ynglingalag med ursprungligen 16 medlemmar, vars anförare kallades »kung».⁵ Invalda medlemmar fingo avlägga ett slags mandomsprov⁶ genom att lyfta en av de tre

¹ Rhezelius: *Monumenta Uplandica* ed. C. M. Stenbock: s. 101 och 103.

² Schück och Warburg: *Ill. svensk litt. historia* 3 Uppl., 1926, I, s. 72.

³ Runa [1845, s. 70. Den medeltida åldern har Dybeck ej styrkt. Troligen är det en gissning.

⁴ Runa [1873, s. 94 och 1874 s. 13.— I *Fataburen* 1921 berör dr Sigurd Erixon i sin intressanta uppsats »Ynglingalaget. En gengångare i samhället» även Öja bussar. »Utom dessa allmänna sammanslutningar samt de yrkesorganisationer, som i stil med gesällskråna förekommit vid bruk och dylika samhällen, finnas också exempel på ligor, motsvarande klubbar eller hemliga samfund, i vilka endast särskilt utvalda fingo inträde. Dylika ha sannolikt varit talrika även bland ungdomen under både förhistorisk tid och medeltiden. Det må här vara nog att peka på de s. k. Öja bussar i Väster-Rekarne i Sörmland, som Dybeck skildrat i Runa.» (s. 123).

⁵ Ang. ledare för ynglingalag, jmf. Sigurd Erixon, a. a. s. 119.

⁶ Jmf. Sigurd Erixon, a. a. s. 107.

»lyftstenarna» på Öja bricka.¹ Den tyngsta av dem, »kungsstenen», måste kungen kunna lyfta. Bussarna voro i förbund med grannarna västerut, »Västermo tussar», men slogos med bl. a. »Väsmanna», vingåkersvargarna, »Grötlunda makker» i Närke och »Rademacher och hans anhang» (Eskilstunasmederna). Innan brännvinet i slutet av 1700-talet knäckte dem, hade lagets ynglingar gott anseende. De uppträdde ibland som en slags försyn, flyttade kärvar från den rikes till den fattiges åker o. dyl., men vid sina strövtåg, då de voro iklädda en särskild dräkt, snattade de matvaror och frukt, särskilt från herrgårdarna (Kungsör, Julita). Den siste kungen blev skjuten uppe i ett fruktträd vid ett erövringståg till Julita gård. Bytet förtärdes på en gammal ringmur, »Vishällen», eller på Konungsö, ett fäste i Västermo socken. I sina talesätt och visor använde de öknamn på sina grannar. I närmare beröring med det övriga folket trädde Bussarna som lag endast på Valborgsmässoafton,² då de utmärkte sig genom vilda krumsprång över elden. Bussarna omtalas på 1600-talet. Dybeck anser dem vara en kvarleva från äldre tider.

Under förra hälften av 1800-talet fanns även en ynglingaliga i Sköldinge socken, de s. k. högarna.³ De uppträdde som höns- och frukttjuvar och hade ett dåligt anseende. Själva voro de emellertid stolta över sina bravader, som de ansågo vara djärva dåd av handlingskraftiga ynglingar. Laget sprängdes, då några av medlemmarna kommo i kollision med rättvisan på grund av ett grovt och simpelt våldsdåd. Om dessa Sköldingehökar skulle kunna vara den sista, degenererade resten av ett äldre, bättre ynglingalag, vet man inte.

Vid mina förfrågningar efter sörmländska sockenböcknamn har jag alltid försökt taga reda på, om öknamnet stått i förbindelse med ett särskilt ynglingalag, men ingen hade hört talas om något sådant.

I den äldre litteraturen söker man nästan alltid förgäves efter öknamnen. Jag meddelar här ännu ett par fall, som kommit till min kännedom. I ett skillingtryck i Kungl. biblioteket, tryckt i Gävle

¹ Ang. samlingsplatser för ynglingalag jmf. Sigurd Erixon, a. a. s. 121.

² Ang. samling vid högtider, se Sigurd Erixon, a. a. s. 121.

³ Anna Möller: Sköldingeminnen, i »Till hembygden, en julkhälsning till församlingarna i Strängnäs stift etc.» 1921, s. 46.

1801, finns en visa med en »beskrifning» av Rasbokils vant,¹ som börjar: »Nog är det bekant, Man alltid hört talas om Rasbokils vant». Särskilt vers 10 är kraftig:

»Det är hans natur
 At alltid gå trumpen,
 Se ut som en tjur.
 Av kolning han svarter är om sin trut,
 Som kan knapt bli rener af såpa och lut.
 Men huru han lagar,
 Han vantarna har i säkert förvar.»

I sina sagohävd² meddelar Afzelius en något befängd förklaring av svärdsjöbornas öknamn. Då Sven i Isala märkte, att blod flöt från Gustav Vasa, skar han sin häst i den del av foten, som kallas kråkan. Till minne härav kallas svärdsjöborna kråkor.

Sockenboöknamnen från Södermanlands län, som här framläggas, äro till största delen insamlade genom elever vid länets folkhögskola. Några av öknamnen äro förut publicerade av Dybeck i Runa. Bland landsmålsarkivets i Uppsala samlingar finns en lapp med sörmländska sockenboöknamn, insamlade av metallarbetaren G. Eriksson. De öknamn, som finnas i landsmålsarkivet betecknas med E., Dybecks med Dbk. I nedanstående förteckning meddelas socken och öknamn.

Jönåkers härad:

Tuna män,	Bergshammar vassel-	Tunaberg ³ ihålingar,
	bukar,	
Lunda grevar,	Kila karlar,	Halla blinningar,
Björkvik ⁴ strittar, harar,	Stigtomta baroner,	Nykyrka - - ? -
Bärbo vargar, (bär)fisar,	S:t Nikolai - - ? -	

¹ Även hos Afzelius: Afsked af svenska folksharpan Sthlm 1848. — Uppländska sockenboöknamn, tagna ur Uppsala landsmålsarkivs samlingar, äro publicerade av lektor E. Grip i »Några bidrag till kännedom om svenskt allmogeliv», Sthlm 1917, s. 220—222 och av docent N. Lindqvist i »Stort och smått i språkets spegel», Upps. 1927, s. 5—18. Båda ha uttrycken Rasbo vantar och Rasbokils handskar.

² Afzelius, A. A.: Svenska folkets sago-häfder, Sthlm 1843, del 5, s. 252.

³ Nävekvarns bruk sotare.

⁴ Gårdar: Valla dagnötare, Mörtbol bönpungar, Sarpetorp sarvar, Hovsta korpar, Tjärsta tjärtunnor, Sörby sorkar, Sandstugans råttor, Hagebyberga hundar, talgoxar (»di e liksom lite påflugna»), Danbyholm kalvar, Virå bruk vargar.

Ramsa: Björkviks harar,
Kila karlar,
Lunda grevar,
Tuna män,
Bergshammars vasselbukar
lever än.

Oppunda härad:

(V.) Vingåker ¹ vargar,	Ö. Vingåker rävar,	Julita rävar, E, knu- tar,
Dbk, E,		
Österåker korpar, E,	St. Malm grisar,	Lerbo ² gökar,
Floda ävsingar, E,	Sköldinge hökar,	Blacksta grevar,
Vadsbro kottar,	Husby-Oppunda getter,	Bettna löss,
Vrena killingar,		

Villåttinge härad:

Helgesta pattar,	Hyltinge vargar,	Dunker klampar, klum- par, kulltär, E,
L:a Malma pinnar,	Årdala grynvältar,	Forsa grisar,
L:a Mellösa, löss, adel,	Flen består.	

Daga härads okristne, samtliga öknamn ur Runa 1850, s. 31:
Gåsinge gåsungar, Dillnäs tokar, Frustuna fröstbitare, Kattnäs ri-
varebor, Björnlunda björnar, Gryt grytskavare.

Västerrekarne härad:

Torshälla tordyvlar,	Gillberga män, Dbk,	Lista käringar, Dbk,
	käringar, E,	män, E.
Tumbo piltar, män,	Råby-Rekarne bockar,	Öja bussar, Dbk, E,
Västermo tussar, Dbk, E,	Kloster lappar.	

Ramsor: »Vestermo tussar, Råby bockar
Öja bussar, och Tumbo män
Lijsta kärn'gar, och Lista kärn'gar
Gillberga män, de dansa än.
de dansa än.»
(Ur Runa 1850, »Sverige och Folket».)

¹ Sävestaholm bärfisar,

² Lagmansö lammungar, Sund fåglar.

Österrekarne härad:

Jäder vargar, Barva tassar, E, Kjula grisar, hundar,
 Sundby tupper, Vallby norsar, Hammarby ryssar,
 Stenkvista¹ käringar, E, Ärla² män, fjäri- Husby-Rekarne strutar,
 Näshulta påsar, E, lar, E,

Åkers härad:

Åker kalvar, Länna vargar, E, Vansö höns,
 Fogdö tupper, fåglar (E. har Vansö och Fogdö — Öbo kalvar),
 Härad män, Helgarö kalvar (Öbo kalvar), Strängnäs paltar,
 Mariefred svin.

Ramsor: Sela pinnar, E. har: »Sela pungar,
 Torsen kungar, Torsen (Toresund) kungar,
 Länna vargar, Häradsbo män
 Åkers kalvar, di lever än.»
 Kärnbo män
 dansa alla än.

Selebo härad:

Toresund kungar, taggar, Sela (Över- och Ytterselö) pinnar, pungar, E,
 Aspö lappar, Kärnbo män, Taxinge - - ? -
 Enhörna (Över- och Ytterenhörna) paltar.

Rönö härad:

Ripsa räfsugubbar, Lid vargar, Runtuna rundbukar,
 Ludgo getter, Spelvik - - ? - Bälunge kalvar,
 Tystberga³ vargar, Torsåker halmåker, Lästinge opplästar,
 Sättersta herrar, Bogsta män, Råby-Rönö råbockar,
 Svärta får, Helgona vargar (»Helje vargar»).

Hölebo härad:

Hölö herrar, Mörkö vargar, Västerljung halmåkare,
 Trosa metare, Vagnhärad hakar
 Ramsa: Hölebo herrar
 och Järnabo män
 och Vårdinge pannkakor
 hänga på änn'.

¹ Gårdar: Hällberga vargar, Torsberga kalvar, Torsberga majorsboställe stutar.

² Gårdar: Spånga kråkor, Rinkesta vargar, Hedemora kolbusar.

³ Björksund getter.

Liksom förhållandet är i andra landskap, ha en stor del av de sörmländska öknamnens bildats ur socknens namn genom slutrim, alliteration, ljudhärming eller association. Exempel på slutrim är Torsåkers halmåker; på alliteration Gåsinge gåsungar, Björnlunda björnar, Gryts grytskavare, Torshälla tordyvlar, Lerbo (ler-)gökar, Råby (rå-)bockar, Frustuna fröstbitare, Sela (sel-)pinnar, Runtuna rundbukar etc; på ljudhärming Mellösa löss, Julita knutar, Årila fjärlar, Ripsa räfsugubbar, Lästringe opplästar, Flens bestar; på association Dillnäs tokar, Bettna löss, Dunkers klumpar, Svärta får, Bälinge kalvar. Kattnäs öknamn rivarebor är en omändring av alliterationen kattor¹.

Vanligast bland sockenöknamn äro vargar och kalvar. De synas också stå i förbindelse med varandra, de flesta »vargsocknar» ha nämligen till granne en »kalv-, get- eller svinsocken».

Tystberga vargar	—	Bälinge kalvar,	
Länna vargar	—	Åkers kalvar,	
Jäders vargar	—	Öbo kalvar,	
Virå vargar	—	Danbyholms kalvar,	} gårdar
Hällberga vargar	—	Torsberga kalvar,	
Jäders vargar	}	—	Kjula grisar,
Barva tassar			
Vingåkers vargar	—	Malms grisar,	
Flens bestar	—	Forsa grisar,	
Lids vargar	—	{ Råby bockar,	}
		{ Ludgo getter,	
Bärbo vargar	—	Husby getter.	

Meningen är synbarligen den, att vargarna skola klå kalvarna och övriga husdjur.² Ett vargöknamn har således lätt fått som reaktion ett kalvöknamn och tvärt om.

¹ Dybecks uttalande i Runa 1850 i artikeln »Dags härads okristne» (s. 31), att »Rivarebor är likväl gammalt och märkligt, då ingen nu känner dess betydelse» är missvisande. Att Dybeck ej tänkte på katt beror på, att socknen då skrevs Katrinenäs.

² Jfr en vall-lek från Vämhus i Dalarna (Runa 1865), i vilken två av vallhjonerna föreställa vargar, de övriga kor.

Av samma skäl förekomma män tillsammans med käringar:

Gillberga män	}	— Lista käringar,
Tumbo män		
Är(i)la män		

En direkt omvändning är Lista män — Gillberga käringar, som Eriksson upptecknat. Sagesmannen var väl säkert en Listabo.

Mera oklar är sammanställningen herrar och män, som för tanken till uttrycket »gode herrar och svenske män».

Hölebo herrar	— Järnabo män,
Sättersta herrar	— Bogsta män.

Att flera socknar eller härader i Sörmland med binamnet män sluta på bo (Järnabo, Häradsbo, Tumbo) torde vara en tillfällighet. I rimramsorna förekomma de i slutet och rimma på »de dansa än», »di lever än», »på änn'».¹

Rätt vanligt är, att två grannars öknamn rimma:

Öja bussar	— Västermo tussar, ²
Björkviks harar	— Kila karlar, ³
Sköldinge hökar	— Lerbo gökar,
Turinge galtar	— Enhörna paltar,
Sela pungar	— Toresunds kungar.

Ett slags reaktionsförhållande, där det ena öknamnet gett det andra, finns också hos följande:

Husby (Rekarne) strutar	— Näshulta påsar,
Vansö höns	— Fogdö tuppar,
Lunda grevar	— Stigtomta baroner,
Sela pinnar	— Toresunds taggar,
Bergshammars vasselbukar	— Tunabergs ihålingar.

I de två sista öknamnen ingår tydligen en karakteristik, som förstärkte öknamnets förolämpande verkan. Bergshammarborna bodde

¹ Jfr i Östergötland Mogata män — Skönberga på änn'.

² Jfr Sorunda bassar — Haninge tassar.

³ Jfr i Östergötland Tjälmo harar — Kristbergs karlar.

på slätten och hade tagit kroppslig prägel av dess fetma liksom Tunabergs ihålingar av sin magrare hembygd. En yttre karakteristik har även givit Näve kvarnssmederna sotarenamnet, men Hedemora kolbusar i Ärila socken ha fått sitt öknamn, därför att de sysslade med träkolning. Med benämningen Trosa metare vill väl den omgivande landsbygdens folk antyda en viss lättja hos innevånarna i världens ände. Dybeck anser, att vingåkersvargarna fått sitt öknamn på grund av deras påstådda vassa lynnesdrag. Längre trädde vingåkrarn liksom sorundabassen i brudstolen med piskan under armen. Även i andra fall kan man kanske spåra försök till en yttre eller inre karakteristik i öknamnen.

Däremot söker man förgäves i Sörmland efter öknamn, som uppstått genom sockendräkternas utseende, vilket Hofberg berättar från Närke: »Det var fordom vanligt, att innevånarna i olika socknar tillade varandra namn med avseende på de olika sockendräkterna. Skiljaktigheten i klädseln var likväl obetydlig och bestod knappt i annat än den olika färgen på karlarnas rockar. Så kallades Edsbergsbönderna af sina sockengrannar korpar, emedan deras helgdagsdräkt utgjordes af en svart rock och hatt, Kumlabönderna stutar för deras bruna söndagsrockar, Glanshammarborna aborrar, därför att de kring rockkragen och uppslagen hade röda lister».¹

Ett ståtligt binamn har Toresundsfolket skaffat sig, nämligen kungar. Förmodligen har det något att göra med Räfsnäs kungsgård. Man kan jämföra det med Väddö kungliga. Väddö socken var i gamla tider skyldig att överföra post och resande till Åland. Allmogen fick därför flera kungliga brev på åtskilliga friheter för det besvär, nämnda skyldighet förorsakade.² Väddö gamla prästgård är särskilt rymligt byggd, därför att kungen tog in där, när han reste till Finland, och två rum kallas ännu »kungsrummen». Den siste kung, som legat där, var Karl XIV Johan. Väddöborna ha således skäl att kalla sig kungliga men Toresundskungarnas ursprung synes vara mera dunkelt.

Somliga socknar ha endast ett känt öknamn, som då ännu kan vara tämligen väl ihågkommet, andra ha flera. Detta senare fallet kan

¹ Hofberg: Nerikes gamla minnen, s. 193. För övrigt har Hofberg överdrivit sockendräktens betydelse för Närkesöknamnens uppkomst.

² Radloff: Beskrifning öfver Roslagen, nytr. 1910, s. 164.

bero på flera orsaker, dels att grannarna givit var sitt öknamsbidrag, dels kunna kanske öknamnen vara av olika ålder, dels har sockenfolket själv givit sig ett binamn som en angenäm motsats till öknamnet, t. ex. Mellösa löss och adel,¹ Årila fjärlar och män, Tumbo piltar och män, Toresunds taggar och kungar. En gammal man från Stenkvista socken berättade, att sockenböknamnen började försvinna, då gårdarnas folk fingo öknamn. Det kan väl så till vida vara riktigt, att där sockenundnomen mest sysselsatte sig med inbördes stridigheter, för vilka ju öknamnen äro ett uttryck, fingo de svårare att gemensamt uppträda mot grannsocknarna. Och när slagsmålen försvunno, gingo även öknamnen bort. Nu ha de alla helt mist sin udd, de flesta äro säkert snart alldeles glömda.

ZUSAMMENFASSUNG.

NILS DENCKER: *Spitznamen für Kirchspielbewohner im Län Södermanland.*

Wenn die ländliche Jugend in alten Zeiten sich zu Militärmusterungen, Jahrmärkten oder anderen Zusammenkünften versammelte, kam es oft zu Schlägereien zwischen den Leuten aus den verschiedenen Gegenden. Bei diesen Kämpfen wurden Spitznamen verwendet, um den Gegner herauszufordern. Derartige Spitznamen, jetzt fast vergessen, fanden sich früher in unsrem ganzen Lande, für die Bevölkerung von Dörfern, Kirchspielen, Häraden und Landschaften.

Man weiss nicht, wie alt sie sind, doch sind 3 solche Spitznamen aus der Landschaft Uppland uns in Aufzeichnungen des 17. Jahrhunderts erhalten. Recht interessant ist, dass von den hier mitgeteilten aus dem Län Södermanland zwei sich auf besondere Jünglingsbünde beziehen.

Viele von den Spitznamen sind aus dem Namen des Kirchspiels durch Endreim, Allitteration, Lautnachahmung oder Assoziation gebildet. Nicht selten stehen die Spitznamen nachbarlicher Kirchspiele in einer Art Reaktionsverhältnis zueinander: der eine hat offenbar zur Entstehung des anderen geführt.

¹ Jmf. i Stockholms län Grödinge lik och adel.

ETT BIDRAG TILL KLINGSMEDEN JOHAN BERTRAM D. Y:S BIOGRAFI

Av

GÖSTA MALMBORG.

Uppgifter om de svenska vapensmedernas personliga levnadsförhållanden äro ännu så länge rätt sparsamt publicerade. Väl känner man numera ett stort antal av dem till namnet och även till arbetsättet genom bevarade produkter av deras hand, men ännu återstår mycket forskningsarbete innan ens de mera framstående av dem blivit tillräckligt kända. Levnadsstandarden tycks med några få lysande undantag varit synnerligen medelmåttig vad beträffar såväl stockholmsmederna som brukssmederna ute i landet, och detta gör ju ännu mera till att personliga handlingar om dem äro ytterst sällsynta. Så mycket roligare är det därför, när man påträffar ett dokument, som den här nedan avtryckta bröllopsdikten, författad till klingsmeden Johan Bertrams i Wira giftermål med jungfru Maria Spång i Stockholm. Ett exemplar därav, ett väl bevarat foliotryck, har förvärvats av Tekniska Museet¹ och ingår nu i dess arkiv.

Den klingsmed Johan Bertram, som här ingår sitt äktenskap i Stockholm, är tydligen den yngre av de båda förut kända klingsmederna med samma namn vid Wira bruk,² vilket framgår av de sista raderna i dikten, där även fadern får sin beskärda hyllning. Fadern var född 1655 och dog 1734, sonen var född 1685 och dog 1739.

¹ Jag står i stor tacksamhetsskuld till intendenten Torsten Althin, som välvilligt påpekat för mig befintligheten av detta tryck samt även medgivit dess publicerande.

² Om dessa har förf. förut lämnat en del kortfattade upplysningar i uppsatsen »Ståletsarne vid Wira bruk» i »Från Nordiska Museets samlingar» festskrift till Gustaf Upmark. Stockholm 1925.

Om den äreborna, gudfruktiga och dygdesinta jungfrun Maria Spång uppgives det att hon »upalstrat är utaf en Kopparsmed». Bland Rådhusarkivets bouppteckningar finnes för år 1711¹ även en bouppteckning efter kopparslagarmästaren Johan Spång, som efterlämnar tvenne döttrar, Maria och Elisabet. Åldern angives visserligen för den förra vara endast 10 år, men detta kan mycket väl vara en felskrivning. År 1764 finnes en bouppteckning efter kopparslagarmästaren Jeremias Spång.² Denne efterlämnar som arvingar, dels systemn. Elisabet Spång, änka efter avlidne löjtnanten Flackéus, dels avlidna systemn Maria Spångs med ävenledes avlidne brukssmeden Johan Bertrams 6 barn. Namnligheten mellan dessa båda systrar och arvingarna till den först nämnde Johan Spång är ju påfallande. Enda stöttestenen är att någon broder ej nämnes i första bouppteckningen. Förklaring härtill erhålles emellertid på annat håll. I kopparslagarämbetets inskrivningsbok,³ som förvaras i Nordiska Museet, står sid. 39 för mästern Johan Spång: »1708 d: 16 februa löösgafs M:r Spångs styfsohn af lähran och gaf samma dreng Jeremias Bleding till lådan sine wanl. Penningar med Lyckönskan.» Styvsonen var icke arvsberättigad och upptogs alltså icke i bouppteckningen. Vid övertagandet av den Spångska verkstaden har han emellertid även antagit namnet Spång, ett förhållande som icke tyckes varit alltför ovanligt vid denna tid.

De sex barnen till brukssmeden Johan Bertram och hans hustru angivas i bouppteckningen 1764 vara: 1) sonen inspektoren vid Packhuset Israel Bertram, 2) sonen brukssmeden vid Wira mästern Johan Bertram, 3) dottern Dorotea Bertram, gift med rusthållaren Hans Burman i Hula i Roslagen, 4) sonen klingsmeden mästern Peter Bertram, 5) dottern Maria Bertram, gift med brukssmeden Hindrik Widström (vid Wira), 6) sonen hovslagaren i Nyköping m:r Jeremias Bertram.

¹ Rådhusarkivet, Bouppteckningar: Spång, Johan, kopparslagare. Bouppt. den 6 dec. 1711.

² Rå. A. Bouppt. den 3 sept. 1764.

³ Nordiska Museets skråarkiv: Kopparslagar Embetets Inskrif- och Afskrifnings Protocoll pro Anno 1705 (och följande år).

31

ASTRILDS VISIT

urhi

VULCANI **B**årdstad /

Samt

Ett tofsligt **H**andtvärcks **B**eröm /

Samte

En trogen **E**htenskaps **L**ycönstka /

Då

Den berömmelige **K**lingsmeden och **S**tålarbetaren
i **B**ira **B**ruk /

Ahreborne / **M**åhlachtade och **K**onstrijfe

Here **J** **O** **H** **A** **N**

B **E** **R** **T** **R** **A** **M** /

Samt

Den **A**hreborne / **B**udfruchtige och **D**ygdesunte

S **U** **S** **S** **E** **R** **H** /

Büngf. **M** **A** **N** **S** **A**

S **E** **R** **A** **B** /

S **S** **K**rans **N**amn

Eg uti ett **C**hrifteligit **E**htenskap begätto / **H**vars **L**uckfålle
Bröllops **F**äst uti förnåhne och **h**ederwårde **P**ersoners närwåro
i **S**tockholm den 19. **A**ugusti 1712. **c**elebrerades.

Wålment **f**örefattat

LINDSTEEN.

Fig. 1. Titelblad till bröllopsdikt vid klingsmeden Johan Bertram d. y:s giftermål. År 1712.

Kännedomen om smedssläkten Bertram vid Wira blir genom dessa uppgifter väsentligt ökad. Det är således icke mindre än tre smeder vid namn Johan Bertram, som varit verksamma därstädes, varjämte tillkommer en klingsmed vid namn Peter Bertram.

Förbindelserna, mellan familjerna Spång och Bertram inskränka sig icke till enbart den som omnämnes i bröllopskvädet. Ovan nämnde Jeremias Spångs hustru hette nämligen Wendela Bertram och var yngsta syster till den här gifte Johan B. Hon dog den 7 mars 1741.¹ Bouppteckningen angiver att Jeremias Spång vid den tiden ägde gården i S:t Johannes församling i kvarteret Stuten vid Regeringsgatan å stadens grund n:o 72.

Astrilds Visit Uthi VULCANI Wärcckstad/ samt Ett lofligit Handt-
wärccks Beröm/ Jämte En trogen Echtenskaps Lyckönskan/ Då Den
berömmelige Klingsmeden och Ståhlarbetaren i Wira Bruk/ Ähre-
borne/ Wählachtade och Konstrijke Herr JOHAN BERTRAM/
samt Den Ähreborne/ Gudfruchtige och Dygdesinte Jungfru/ Jungf.
MARIA SPÅNG/ J HERrans Namn Sig uti ett Christeligt Echten-
skap begåfw/ hwars lyckälle Bröllops-Fäst uti förnähme och heder-
wärde Personers närwaro i Stockholm den 19. Augusti 1712. celeb-
rades. Wälment författat Af LINDSTEEN.

Ja Phœbi gyllne wagn had' redan kosan tagit

Ät werldens södra Ort/ och Himbla-Jungfruns bo:
Sen Floras Blomster-prål med Lijen war afslagit;

Och Ceres redan had' sitt Skiördefolck giedt roo:
Pemona hölt uppå at sina Korgar fläta /

Hwar i hon ärnat had' sin frucht at läggia hoop;
Då Bacchus och hans Folck de kunde ey förgäta /

At för god Drufwe-safft ren skura Glas och Stop:
Då Vestæ gröna Fält i bleker dräckt sig kläde;

Och Friggæ Nymphes ey mer höllo dans på äng;
När Æols storme-gny på Oceanen trädde;

Och Cynthia hwar dag gick tidare til Säng.

¹ Rå. A. Bouppt. den 27 maj 1741.

Då när Saturni folck begynte at tillaga /
 Sitt kalla Winter-tyg / och Sommarn afsked gee;
 (Fast Mars ey ledsen war i blodigt fält at draga)
 Då hwar om Winter-Kost sig börja förese.
 Då blef från Venus Thron den lilla Astrild sänder
 (Fast han nyss kommit hem af resan trött och siuk
 Som han af Embetz plickt har giordt i många Länder)
 Bort til Vulcani hem i *Wira Klinge-Bruk*.
 Som på en långlig tid ey från den Orten wanckat /
 För Venus någon Skatt af Kiärleks-frucht at få /
 Mäst där til äfwentyrs god lägenhet sig samkat /
 At Astrild kunde lätt sitt spel där frästa på.
 Geswindt for Astrild stad / tog med sig pijl och båga /
 For öfwer berg och dahl / skog / siöar / lufft och sky /
 Och wände ey igen at flyga / fara / tåga /
 För'n i hans öron kom ett bullrigt Hammar-gny:
 Där stante Astrild qwar / begynte at betrachta /
 Hur' Smidior hwar wid ann där bygde wor' i rad /
 Och gick så längre fram / men kröp och smög hel sachta /
 Tils han kom mit uti *Vulcani Wäreckstad*.
 Han såg sig där omkring i alla wrår och wäggar /
 Hur alt där upfylt war med mångslags Instrument:
 Med hamrar / tänger / städ / swärd / raspar / fihlar / släggor /
 Och hur' i hwarje härd war stridig eld uptändt.
 Där stod Vulcanus sielf och rörde uti flamman /
 At elden spraka ut med gnistor up i högd;
 Han såg där hur' de Järn af två giord' ett tilsamman;
 Och hur det hårda Ståhl af bultning gaf sin tögd:
 Han gick än vidare / bort til Brän-ugnens Hytta /
 Där sputa Æthna likt en flamma blå och gåhl;
 Dock märkte han dess Dygd och underwärde nytta /
 Vulcanus brände där groft Järn til fijNSTA Ståhl.
 Han gick så bort igen til stora Wärecke-staden /
 Och såg med flijt uppå hur' som Stor-hammarn gick;
 Och hur' dhe räckte uth Wärij-tenar / Såge-bladen;

Samt huru hwar och en om Syslan wiste skick.
 Han såg med flijt uppå alt hwad som the ther smidde /
 På Martis blancka Swärd; Saturni redskap med;
 Hur' hwar med knöstret sitt på warma järnet stridde /
 Med mångfalt mera slikt / hwem kun alt nämna thet.
 För annat gaf han ackt på rara Konste-stycken /
 Dhe som ey giöras kan af mången annan Smed:
 Skeps-redskap många slag som är Skeps krafft och smycken /
 Samt mycket annat som ey hwar kan kännas wed.
 Donkraffter som giör gagn för tiugu arbetz-drängar /
 Med en / en ensam Karl kan lyffta huus och skepp;
 Och Waltzar / som ibland är ondt at få för Pengar /
 Som här ey många wet om slijka Konste-grepp.
 Wågbalkar / samt hwad hälst för många Handtwärck tiente /
 Såg Astrild hos Vulcan arbetas ganska nätt;
 På alt hwad som där war han sina ögon länte /
 Som alt blef giordt helt blanckt och jämt på bästa sätt.
 Ey Astrild ledsen blef på alt hwad han där sporde /
 Af glödhett slagg och ey af hamrars starcka dån:
 Ty han på sitt befähl sig mehr tilfälle giorde /
 At nalekas närmare Vulcani unga Son /
 Som när wid Fadrens rum sitt wärck hölt på handtera /
 Den hielpte Astrild til at blåsa elden opp /
 Han hade då i wärck at Klingor damascera,
 Ty wille Astrild see hur' det för honom lopp.
 Han såg med undran på hans grep och konster nätta /
 Hur' alt behändigt gick hwad han lad' handen wed;
 Hur' han allhanda smått kund' löda och hopsätta;
 Och hur han had' i alt lärt Fadrens grep och sed.
 Hå! Hå! skrek Astrild sen jag ser wäl hwad som felar /
 At uti lödning ey nu rätt det lyckas må /
 Det höfwes Koppar til at det blijr två slags delar /
 Så lär hel lättare ditt wärck tilsammans gå.
 Jag wet en wacker Mö som kan sig jämlikt para /
 Och fylla den defect som här bör läggias wed.

Den / tyckes mig hon kan til wärcket nödig wara /
 Som hon upalstradt är utaf en Kopparsmed:
 Ty ingen Wärje-Smed kan löda sina Saker /
 Med ensam en metall, för'n han får Koppar til /
 Så at hans Konste-skarf kan blifwa styf och raker /
 At den Bellona sen wil räkna mönster-gill:
 Ty tog han kogret fram och spände up sin båga /
 Och smög så ingen såg i mörcka Smidie-wrån /
 At frästa om hans eld så mycket kunde dåga /
 At den kund' bita på en hård Vulcani Son.
 Hwad hände? han såg lust / för det han mödan gjorde /
 Ty elden fastna qwar i hiertat af det skått /
 At strax en kärlig drifft han i sitt Sinne sporde /
 Och lade bort sitt dohn / som gjorde Astrild godt.
 Vulcanus for strax af at sökia op sin Venus,
 Den Astrild redan har så wäl som honom brydt:
 Nu gör jag mig det hopp / sig yppar ey Suffenus
 At på ett ächta Paar min skald den blijr uttydt
 Hem Astrild for igen och sade / hur' i Wira,
 Han Mästerstyeke giordt / för Modren / denna gång /
 Och skaffat hop ett Par som denna dag nu fijra
Hr. Johan Bertram och Jungfru Maria Spång.
 En man som Handtwäreck lärdt / och alt igenom farit /
 Hwad i dess Profession hälst höfwes at förstå /
 Then i all Konste-ting sin möda icke sparit;
 Som sielf mång nätta grep har offta funnit på.
 Om man bland alla Stånd i werlden efterletar /
 Hwar med man wärfwar Bröd / hwad Land i hälst man är /
 Ett ärligt Handtwäreck är / som gyllend bottn heter /
 Ett ärligt Handtwäreck wäl sin man det föda plär.
 Ty den sig möda gör ett ärligt Handtwäreck drifwa /
 Och hafwer det med flijt ock ackt til pricka lärt /
 Han lär ey oförsörgd och obespisat blifwa;
 Den warder dagligt bröd af Himlen wäl beskärd.
 Jag prisar wäl ett wäreck som görs af lärda Händer /

Fast jag en Fiäder bland mitt Rör och Stråka för /
 Och har min lust / då jag dhe Lärdas blad omwänder;
 Dock Handtwäreck bättre gagn och winning af sig gör.
 Ett Handtwäreck lofwas mäst när det sig täckligt wijsar /
 Och af en konstig Hand framställes til et prof
 Ett ting / som gier behag: Ty wäcket Mästarn prisar /
 Då har man om hans flijt at twifla ey behof:
 En wacker hopsatt Skriffit som in för rätten föres /
 Den är wäl ädelt wäreck utaf en kloker hand;
 Och ofta när ens sak af munnens tal utgiöres /
 En främmand' näfwa dock det fattar i ett band:
 Doch tycks mig hafwa fog at billigt kunna yrckia /
 Det utan händers krafft ey någon konst består
 Och ingen wettenskap är så af egen styckia /
 At man och händers kraft / där wid eij lägga får:
 Men ware hur' det will / så prisar jag dhe männer!
 Som har ett Handtwäreck lärdt fullkomligt at förstå /
 Och särskilt Wira Bruk / hwars Handtwärecksfolck jag känner
 Hälst Brudgum wår som nu i dag sig gifta må
 En man som med sitt skick kan winna allas tycke /
 Hwars Konst den lofwas högt i mången utländsk ort;
 En man som har med flijt här giordt det Mästerstycke /
 Som förr i Swerige ey nånsin warit giordt /
 Som wet helt bättre grep än många andra Smeder /
 Ty han slikt fattat har af sin Konst-kloka Fahr.
 Af den han supit in dess konst / dess art och seder /
 J ty han utan frucht ey nöter sina dar.
 Som elliest en stor del Lysæi safft högt dyreckia /
 Som plär Öhlholcken ha hwar tima handen näst /
 De som och daglig dags gå i det Huus och Kyrckia /
 Der stopet klocka är / och Bacchus sielf är Präst:
 Dhe som ey åtrå ha sin Konst at mehr föröka;
 Dhe som ey tänckia at på fult op kommer nöd;
 Dhe som ey hafwa lust om mera sig föröka
 Den dagen / som dhe tycks i Handen äga Bröd.

Ty säll fördenskull J Herr Bertram som har wunnit
 Den prijsen /at Ehr flijt och konst är mera wärd;
 Ty har J til den tijd med nöijsamt Sinne hunnit /
 At Ehr en äckta Wän af Himlen är beskärd /
 En dygdig wacker Mö af Handtwärecksstånd uthämtat /
 Som för en Handtwärecks man och lijkar sig all mäst /
 Änskiönt mång stälter Dam, at få Ehr /efter wäntat /
 Så gaf dock Himlens slut hwad som Ehr tiente bäst;
 Ty må ey undras på at jag om Handtwäreck skrifwer /
 När twänne Handtwärecks Barn dhe para sig i dag /
 Hwars lijka Sinn och Dygd mig til det wäcket drifwer /
 At gifwa Handtwäreck prijs dem til godt wälbehag.
 Så gläd Ehr af Ehr Wän i Eder Handtwärecks näring /
 Som lär med wett och dygd Ehr wäl tilhanda gå /
 At när Gud i Ehrt Bo Ehr bärgning ger til täring /
 Så har hon wijsligt lärt at sådant förestå.
 Så signe Gud det Band som nu tillsamman lödes /
 At det må starckt och fast til döden trogit stå /
 Och at Ehr aldrig Järn och Koppar nånsin ödes /
 Som Bägge eder slag godt Gryte wara må
 Gud unn Herr Bertram samt dess Maka långlig trefnad /
 Och låt all ymnighet gro på Ehr Disk och Duk /
 Gud låt som Eder Fahr Ehr niuta åldrig lefnad /
 Och blij som han en stöd på Wira Klinge Bruk!!!

ZUSAMMENFASSUNG

GÖSTA MALMBORG: *Ein Beitrag zur Biographie des Klingenschmieds Johan Bertrams d. J.*

Verf. veröffentlicht hier ein Hochzeitsgedicht, verfasst 1712 anlässlich der Hochzeit des Klingenschmieds an dem Hüttenwerk Wira Bruk Johan Bertrams d. J. Wegen des — wenn man von einigen wenigen Stockholmer

Büchenschmieden absieht — relativ niedrigen Lebensstandards der schwedischen Waffenhandwerker kommen Angaben über ihre persönlichen Lebensverhältnisse äusserst spärlich vor. Dank den Nachlassverzeichnissen, die nach ihrem oder ihrer Ehefrauen Tode errichtet, im allgemeinen erhalten geblieben sind, kann man indessen einige nähere Auskünfte über sie erhalten, gleichzeitig damit dass ein Ausgangspunkt für weitere Nachforschungen gewonnen wird. Am Hüttenwerk Wira Bruk gab es so drei Klingenschmiede namens Johan Bertram, Vater, Sohn und Enkel. Das Hochzeitsgedicht bezieht sich auf den zweiten dieser drei Bertrams. Verf. weist ausserdem nach, dass der jüngste von ihnen einen Bruder, namens Peter Bertram, hatte, der gleichfalls Klingenschmied an demselben Hüttenwerk war.

LITTERATUR

Festschrift für Marie Andree-Eysn, Beiträge zur Volks- und Völkerkunde,
herausgegeben in Verbindung mit dem Bayer. Landesverein für
Heimatschutz von J. M. Ritz, München 1928. 143 s. 8:o.

Det är nu aderton år sedan undertecknad hade nöjet att i denna tidskrift anmäla ett för den europeiska folklivsforskningen allt fortfarande synnerligen betydelsefullt arbete nämligen Marie Andree-Eysn's bok »Volkskundliches aus dem bayrisch-österreichischen Alpengebiet», vilken då nyligen utkommit. I år fyllde författarinnan till nämnda arbete, den ryktbare geografen och etnologen Richard Andree's maka, åttio år, och med anledning av hennes märkesdag utkom den festschrift, vars titel anges här ovan.

Festskriften omfattar icke mindre än tjugufyra uppsatser, alla relativt korta, av lika många mer eller mindre kända tyska vetenskapsmän och forskare. Efter en dedikationsuppsats av professor A. Spamer i Dresden följer en avhandling »Aufgaben der vergleichenden Volkskunde» av dr W. Peszler i Hannover; bägge sysselsätta sig med organisatoriska och museala ämnen. Av den förre få vi i förbigående veta, att »mit der Organisation der volkskundlichen Lehre steht es heute in Deutschland weit schlechter als mit ihrem Forschungsstand». Huru skulle ett med verkligheten överensstämmande uttalande från svenskt håll te sig? Något förslag om bestämda avverkningsdistrikt — vare uttrycket mig förlåtet — för forskarna tyckas de eljest så teoretiskt metodiska tyskarna emellertid icke ha vidare tänkt på: det är synbarligen undervisningen, som ligger dem närmast om hjärtat. För oss svenskar är det en tröst, att vad som i den senare av de angivna uppsatserna framhålles såsom föredömligt, sedan årtionden hos oss tillämpats, åtminstone i Nordiska Museet. Därefter följa tre kapitel, som geografiskt begränsa sig till de bajersk-österreichiska högländerna, vilka särskilt legat jubilaren om hjärtat i hennes författarskap, nämligen dr R. Krisz »Wallfahrtswanderungen in Steiermark mit besonderer Berücksichtigung der Opfergaben», Museumsdirektor J. Leisching »Die grosse Leonhardi-Gestalt im Salzburger Museum», och dr J. M. Ritz »Eisenvotive als Volkskunst». Till dessa sluter sig på sätt och vis ett arkeologiskt utkast av professor F. Birkner i München om »Totengebräuche aus dem vorgeschichtlichen Bayern»: Efter denna artikel, som i flera punkter även för oss nordbor är värd att särskilt bemärkas, följer en uppsats av professor F. Hommel i München, med rubriken »Ein uralter Volksbrauch», vilken rör sig på ett för etnologen ytterst intressant område, nämligen vissa bröllopseders förhållande till den gamla vår- och nyårshögtiden (karnevalen). I förbigående må anmärkas, att den ansedde språkforskaren återupptager den av många alldeles utdömda förklaringen av ordet karneval från »carrus navalis». Efter sistnämnda uppsats följer ett kapitel om »St. Nikolaus und sein Schimmel» av dr Rosa Schömer,

vilken är förtroligt bekant även med svensk litteratur och här anknutit sig till senare svensk folklivsforskning, särskilt till H. Celanders uppsats »Julkärven och Odinskult» i Rig 1920. Vidare möta vi den kände folklivsforskaren professor E. Fehrle i en avhandling »Geisterhafte Wesen im Kehricht». Följande uppsats, av dr Lily Weber, »Zum Hexenritt auf dem Stabe» stöder sig även, liksom dr Schömers, i mycket avsevärd grad på nordisk forskning. Bland uppsatserna i det följande, vilka till stor del behandla mer folkloristiskt betonade eller ortsetnografiska ämnen, tilldrager sig ett postumt utkast, »Das Pfluggespann», av professor Eduard Hahn särskild uppmärksamhet. Att den ryktbare lärde alldeles förbigått våra hållristningars vittnesbörd, där hästen ju redan möter både som rid-djur och plog-dragare, torde väcka förvåning. Åtskilliga värdefulla och intressanta uppgifter anträffa vi ock i dr Chr. Franks med notisartad lakonism avfattade uppsats »Zur Kenntnis und zum Schutz der Kleindenkmale» samt i F. Ikles vittspännande undersökning »Über Flammentücher», den senare åtföljd av karta, och Ida Hahns »Die Gestirne in der Volkskunde.»

Utrymmet tillåter endast detta flyktiga påpekande av den långt ifrån voluminösa men särdeles rikhaltiga festskriftens värdefulla innehåll. Fataburens läsare böra själva förskaffa sig närmare och grundligare kännedom därom.

Till sist även här ifrån svionernas nordliga land en hjärtlig hyllning till den vördnadsvärda och högförtjänta jubilaren och ett varmt tack för all den rikt givande verksamhet, som hon utövat på den europeiska etnologiens ännu så vill samma och okända forskningsfält.

N. E. H.

AXEL L. ROMDAHL och SVEN DAHLGREN: *Skara Domkyrkas byggnadshistoria*. Uppsala. Appelbergs Boktryckeri A.-B. (i distr.) 1928. 170 s. 8:o.

I det av docenten E. Neuman redigerade, synnerligen värdefulla samlingsverket »Västergötland» har föreliggande bok utgivits som del B: 5. Skara domkyrkas medeltida byggnadshistoria skildras av professor Romdahl, under det att lektor Dahlgren skrivit om dess öden under nyare tid. Professor Romdahl har ej i högre grad haft tillgång till skrivna källor, utan han har låtit »stenarna tala», medan lektor Dahlgren haft ett rikt arkivmaterial från de tider, han skildrar, att tillgå, och hans framställning är f. ö. fylld med en mängd ur kulturhistorisk synpunkt mycket givande notiser. Båda författarna ha med detta verk givit en på en gång lättillgänglig och noggrann framställning av den gamla västgötadomens i stort sett tragiska historia, och de ha rensat bort de felaktiga uppgifter, som tidigare förekommit i den hithörande litteraturen. Även kyrkans inventarier av konst- och kulturhistoriskt värde behandlas tämligen ingående. Källorna omnämnas i texten, med de kunde även för översiktlighetens skull ha angivits i en särskild förteckning. Illustrationerna äro många och belysande, bland dessa må särskilt nämnas de medeltida arkitekturdetaljerna och ritningarna från äldre uppmätningar och ombyggnadsförslag.

S. Dg

T. E. KARSTEN: *Die Germanen. Eine Einführung in die Geschichte ihrer Sprache und Kultur*. Berlin u. Leipzig. Walter de Gruyter & Co, 1928. 241 sid. 8:o.

År 1925 utkom i serien *Natur och Kultur* ett arbete betitlat »Germanerna. En inledning till studiet av deras språk och kultur» (ny uppl. 1927), och författat av den finländske språkforskaren T. E. Karsten. Denna bok har nu, omarbetad och utvidgad samt försedd med vetenskaplig apparat, utgivits på tyska i den bekanta serien *Pauls Grundriss der germanischer Philologie*.

Karstens arbete är också för etnologisk forskning synnerligen välkommet. En vetenskaplig litteraturgren, som söker sin like i svåröverskådlighet, har här blivit sammanställd och refererad med stor omsorg. De två första kapitlen behandla de indoeuropeiska (»indogermanischen») språken och den kultur som kan antagas ha uppburit dessa. Utförligt redogöres i detta sammanhang för de olika teorierna om »indoeuropeernas urhem». I kap. 3 granskas den »urgermanska» kulturen och dess utbredning. Mest omfattande är nästa kapitel med en ytterst instruktiv utredning av det germanska »urspråket» och våra källor till dess kändedom. Slutligen avslutas arbetet med en framställning av urgermanskans upplösning i olika dialekter.

Det bör framhållas, att de antropologiska frågorna i allmänhet spela ringa roll i Karstens framställning, om han också ägnat dem en refererande granskning. Förf. har klart betonat, att »Sprache und Rasse decken einander nicht» (sid. 34). Det är en iakttagelse som får sin bekräftelse även inom etnologien: kulturströmningarna vandra i många fall hit och dit utan att man kan påvisa något säkert samband med motsvarande folkförskjutningar. Men det är då klart, att etnologien ej kan hysa samma fasta tro som arkeologen på att t. ex. vårt land från äldsta tider bebotts av våra egna förfäder. Som bl. a. von Luschan i sin avhandling *Zusammenhänge und Konvergenz* (Mitteil. d. Anthrop. Gesellsch. in Wien 48, 49) framhåller, är det först genom språkliga överensstämmelser, särskilt i den grammatiska byggnaden (möjligen också genom överensstämmelser inom folkdiktning och musik) som säkerhet ernås om etnologiskt sammanhang. Inom språkforskningen har också frågan om en icke indoeuropeisk urbefolkning i vårt land sedan länge livligt diskuterats, och Karsten ägnar den en kritisk granskning. Likväl synes klarhet ej ännu vara vunnen på denna punkt.

En mängd frågor av direkt betydelse för etnologien beröras även i övrigt. Av intresse är sålunda Karstens avståndstagande från den språkliga »paläontologien», som söker indoeuropeernas urhem med hjälp av som »urindoeuropeiska» konstaterade ord för naturförhållanden etc. (sid. 35 ff.). Likaså betecknar han sökandet efter ett sådant urhem på ett relativt begränsat område som utgående från en felaktig frågeställning (sid. 46). I stället finner han den enda framkomliga vägen vara att steg för steg söka sig till utbredningsområdet, som då kommer att sträcka sig över stora delar av mellersta Europa men också av Asien.

Vid refererandet av Otto Schraders forskning anmärker Karsten

på att realia ej blivit tillräckligt beaktade och menar, »dass eine Untersuchung des Werdegangs der indogermanischen Kultur in erster Linie auf den handgreiflichen Zeugnissen derselben aufgebaut werden muss, dass also die Rolle der Linguistik hierbei die einer Hilfswissenschaft, wenn auch einer sehr wertvollen, sein kann» (sid. 46). Detta är utan tvivel sant och riktigt, om man också med grämlse måste erkänna, att metoder, som på denna punkt nå till resultat, ännu endast i ringa grad kommit till användning inom europeisk etnologi och — ännu mindre — arkeologi. Man kan emellertid ha skäl att antaga, att när förhållandena få en annan utveckling också dessa vetenskaper skola kunna lämna viktiga bidrag till frågan om de allra äldsta kulturströmningarna i vår världsdel.

Till slut är att nämna, att författaren med sitt arbete bidragit att göra den på svenska skrivna vetenskapliga litteraturen ytterligare bekant för utländsk forskning. Det omsorgsfulla relaterandet av äldre och yngre forskares bidrag har ändå icke förhindrat, att boken fått en viss flykt i stilen, som låter de stora perspektiven framstå i all sin tjusning.

G. B.

BÉALOIDEAS. *The Journal of the Folklore of Ireland Society*. Edited by Séamas O'Duilearga M. A. Dublin. 8:o.

Ett år 1927 i Dublin bildat sällskap för insamlande av irländska folkminnen började samma år utgiva ovanstående tidskrift, av vilken hittills 3 häften publicerats (2 häften utkomma årligen). Sällskapets arkivarie och redaktör är den från ett besök här i Sverige i år kände forskaren O'Duilearga.

Tidskriften har försetts med mottot: *Colligite quae superaverunt fragmenta, ne pereant* (Joh. 6: 12) och när man läser utgivarens förord får man klart för sig vad det innebär. I Irland finnes redan mycket av folklig tradition tillvarataget, men samlingarna äro spridda hos privatpersoner över hela ön, delvis knappast ens kända till sin befintlighet. Mycket har emellertid, särskilt under Irlands svåra kampår 1916—1921, gått förlorat, och detta gäller det nu att komplettera. Både det äldre och det nyinsamlade materialet vill sällskapet hopföra och ur sitt arkiv i tidskriften och i särskilda monografier publicera valda partier. Publikationerna bli flerspråkiga, i det att uppteckningar och uppsatser, när de äro författade på gaeliska, i allmänhet tryckas eller refereras på engelska, franska eller tyska. »The nonsensical rubbish which passes for Irish folklore both in Ireland and outside, is not representative of the folklore of our Irish people» (sid. 5).

Vad som utkommit innehåller uppteckningar och undersökningar av folklig diktning: sagor, sägner, visor, gåtor etc., men också värdefulla noter om folklig tro och folkliga sedvänjor, såsom primitivt lyse, läkedoms-konst, seder knutna till årshögtiderna etc. I åtskilliga fall kan man här söka paralleller till svenska förhållanden. I häfte 2 har Reidar Th. Christiansen skrivit om »A Gaelic Fairtale in Norway», vilken saga han sammanställer med de gamla intima förbindelserna mellan Irland och de nor-

diska länderna. O'Duilearga har i samma häfte relaterat ett antal irländska sägner om nordbor, och det förefaller säkert, att det nödiga underlaget för en viss kulturell släktskap har förefunnits också i övrigt. Kännedomen om irländsk odling blir då av värde även för nordisk etnologi.

G. B.

BROR HILLGREN: *Från Delsbo. Anteckningar om fornminnen, by och gård, husgeråd, målning och dräkt*. Stockholm 1928. 50 sid. 8:o.

Bror Hillgren utgav åren 1925—26 i tre delar ett arbete, betitlat »En bok om Delsbo», som också blev föremål för uppmärksamhet i denna tidskrift (anmälan av S. E. i *Fataburen* 1926, sid. 206). Redan har samme förf. hunnit utge en ny bok, som i många punkter kompletterar den äldre. Säkerligen har han här funnit en lämpligare form för meddelande av iakttagelser och upptäckter. Det kan ej nekas, att den brist på system och disposition i framställningen, som utgjorde ett fel hos *En bok om Delsbo*, här snarast bidrar att göra läsningen av de olika essayerna, om man får nyttja detta ord, nöjsammare.

Till de värdefullaste meddelandena hör uppgiften om »plogklubban» i Stömne by. Klubban avbildas sid. 10, men man saknar om den annan upplysning än bildunderskriften.

Vidare notiserna om herrstugumålare i socknen och om dräktskicket. Material av denna art är det så sällsynt att finna tillvarataget utanför de stora forskningsinstitutionerna, att man endast vill önska förf. ett länge fortsatt arbete i etnologiens tjänst.

I förbigående får man i föreliggande bok en fullt typisk upplysning om bondens värdesättning av den gamla folkkonsten i våra dagar: »Vackra väggmålningar från 1700-talet, med figurer, har jag för Nordiska Museets räkning inköpt i denna by. I samma gård jag anträffade målningarna fanns ett vackert målat tak från samma tid och av samma hand. Detta såldes ej och jag gratulerade ägaren som förstod, att det var något att behålla och själv njuta av. Men då jag sommaren därpå kom till samma gård och bad att åter få titta på det granna taket, så förklarades, att det var översatt med takpapp och vitmålat.»

G. B.

BONDESON, BONDE: *Onsjö härads milstolpar och andra stensmärken*. Eslöv 1928. 22 sid. 8:o.

Ett synnerligen gott uppslag till den etnologiska forskningens främjande har vägstyrelsen i Onsjö härads väghållningsdistrikt givit och fullföljt med föreliggande arbete. Styrelsen beslöt nämligen år 1925 att göra en undersökning angående befintligheten av äldre milstolpar inom häradet och har nu till tvåhundraårsminnet av den äldsta bevarade milstolpen i Malmöhus län utgivit en redogörelse av vad därvid framkommit.

Samtliga vägar inom distriktet genomgås i tur och ordning och på en karta ha dessa och vägmärkena inlagts. Åtskilliga stenar ha blivit flyttade

från sina ursprungliga platser men vid efterforskningar återfunnits. Alla vägmärkena äro av sten, men av växlande typer. Etnologiskt sett höra de till de yngsta, i allmänhet genom landshövdingarnas försorg uppsatta. Om uppslaget fullföljdes också i andra delar av vårt land skulle säkerligen ett mycket värdefullt material bliva samlat, som bl. a. kunde skänka ljus över frågan om sådana vägmärkens äldsta historia.

G. B.

Till anmälan insända skrifter:

Från Kungl. Vitt. Hist. o. Ant. Akademien: Fornvännen 1928: 3—5.
— Från utg.: Tidskrift för konstvetenskap, årg. 12: 4; Notiser från Arbetarnas Kulturhistoriska sällskap 1928: 1—2. — Från förff.: Olofsson, Klas, Folkliv och folkminne i Ås, Vedens och Gäsene härader i Västergötland. I. Borås 1928; Petersson, A. G., Slakten Smedberg från Karlskoga bergslag. Kristinehamn 1928.

Gåvor till Nordiska Museet från landsorten insändas under adress Nordiska Museet, Stockholm. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid varje föremål böra fyndort och givarens namn, titel och adress samt i övrigt varje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angivas.

Fotografier av kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utövandets av lantliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntroföremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet av Nordiska Museet.

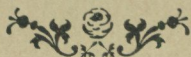
Uppteckningar om levnadssätt, sysslor och bruk i äldre tider samt om folkseder, lekar, forntro och vidskepelser, sägner o. s. v. äro likaledes särdeles välkomna bidrag till museets arkiv för svensk folkkänedom.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften årligen och åtföljes dessutom av en redogörelse för museets och en redogörelse för Kungl. Livrustkammarens förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 10 kr. för årgång. Till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm, utdelas tidskriften gratis. I huvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halva boklädspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

STOCKHOLM 1929. KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER 280653